

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JOHAN MONRADS

SELVBIOGRAFI.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

ETATSRAAD OG LANDKOMMISSÆR

JOHAN MONRAD'S

SELV BIOGRAFI

(1638—1692)

UDGIVET EFTER ORIGINALHAANDSKRIFTET AF

S. BIRKET SMITH

KØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)

FR. BAGGES BOGTRYKKERI

1888

Johan Monrads¹⁾ Selvbiografi blev første Gang udgivet 1862²⁾, og lige fra den Tid af har Skriftet været betragtet som en højst mærkelig og meget tiltalende Fremtoning i vor ældre

1) Navnet skrives baade *Monrad* og *Monrath*. I sin Ungdom synes Forfatteren at have brugt den første Form. Saaledes i et latinsk Brev fra ham til Gert Schrøder fra 1661 (Afskrift i Bølling's Brevsamling paa det store kgl. Bibliothek), hvor han underskriver sig: Monradus. Ogsaa i Universitets-Matriklen er han indført paa denne Maad, og i en „Rulle over Studenternes Regiment“ fra 1658 (se nærvær. Skrift S. 49 Anm. 2) opføres han som: Monrad, hvilket i det hele er den Form af Navnet, hvorunder Slægten er bleven bekendt. I sine senere Aar synes Forf. dog altid at have skrevet sig: Monrath.

2) „Etatsraad Johan Monrad's og Notarius publicus Rasmus Æreboe's Autobiographier, udgivne efter Manuscripterne paa det store kongl. Bibliothek ved Dr. J. G. Burman Becker. Kbh. 1862“.

II

Prosa-Literatur. Dette hidrører ikke fra, at der er noget særlig betydeligt enten ved Forfatterens Personlighed eller ved de meddelte Kendsgerninger. Men det utvungne i Stilen, det friske og malende i Skildringen, det sarte Følelsesliv, som overalt giver sig Vidnesbyrd, alt dette stikker saa stærkt af mod den samtidige Literaturs pedantiske Stivhed og platte Nøgternhed, at der er al Anledning til at undre sig derover. Hvis man imidlertid tror, at Skriftet ikke tillige bærer tydelige Mærker af at være et ægte Barn af sin Tid, tager man meget fejl. Men rigtignok er denne Kendsgerning bleven noget fordunklet i den Udgave, man hidtil har haft af det. Det forholder sig nemlig saaledes, at den højtagede tidligere Udgiver, som paa mange Punkter har indlagt sig Fortjeneste af vort ældre Kulturlivs Oplysning, ved sin Udgave nærmest har tilstræbt at gøre Skriftet saa let tilgængeligt for det store Publikum som muligt, men idet han af denne Grund har ment at kunne fritage sig for at binde sig strængt til Forfatterens egen Form, har han ganske vist noget overskredet de Grændser, som maa drages for en Udgivers

III

Selvstændighed. Han har saaledes ikke blot moderniseret Originalens Retskrivning — hvad der i og for sig ikke er noget at sige til —, men han har paa mange Steder ombyttet gamle og fremmede Ord med nye og danske, han har udeladt og indskudt forbindende Smaaord og i det hele, hvor Sætningsbygningen forekom ham uheldig, vilkaarlig rettet paa den. Som Følge heraf har det interessante Skrift i Virkeligheden hidtil kun været ufuldstændig kendt af Læseverdenen, og der maa siges at være god Grund til at fremlægge det i dets originale Skikkelse. Heller ikke taber det i denne noget væsentligt af det, som før udgjorde dets Tiltrækning, og hvoraf først kan nævnes Udtryksformens *Naturalighed*. Er end denne nemlig ikke fuldt saa fremtrædende i det originale Skrift som i Dr. Becker's Udgave, er den dog stadig stor nok til at virke overraskende. Thi som bekendt er intet sjældnere end netop en ukunstlet Udtryksmaade i den med Selvbiografien samtidige Litteratur. Det var dengang — som langt senere — en ligefrem Opgave for Forfatterne møjsommeligt at tilrette deres Stil efter givne, kun-

IV

stige Mønstre, for at deres Aandsprodukter kunde faa et saa dannet (eller lærd) og logisk Præg som muligt, og det er kun, naar man ligesom kommer bagpaa dem, og særlig i Arbejder, der ikke har været bestemte til at trykkes, at man af og til træffer paa en Stil, der jævnt og simpelt giver, hvad Forfatteren har at meddele. Dette er saaledes for den ældre Tids Vedkommende Tilfældet med Peder Palladius's Visi-tatsbog fra Midten af det 16de, og med Leonora Christinas „Jammers-Minde“ fra 2den Halvdel af det 17de Aarhundrede, og det er ikke mindst den fremhævede Egenskab, der giver disse to Værker en saa høj Rang i vor ældre Prosa-Literatur. Men Forholdet er ganske det samme med Monrads Selvbiografi. Skrif-tets Tilblivelse skyldes aabenbart kun en Trang hos Forfatteren til *for sig selv* at opfriske Min-det om de Begivenheder i hans Liv, som især har gjort Indtryk paa ham eller faaet Betydning for ham, og han har ikke ved dets Udarbej-delse haft nogen som helst literær Prætension. Han har derfor skrevet, ganske som Udtrykket faldt ham i Pennen, og Følgen er bleven, at

dette Udtryk — i det mindste paa overmaade mange Steder — er i ualmindelig Grad let og utvungent. Det kan dog ikke oversees, at der ogsaa er Undtagelser herfra, idet Forfatteren ikke sjældent bruger meget lange Sætningsforbindelser, som kan være saa indviklede, at de ligefrem er vanskelige at forstaa. Men selv denne tungere Form er saa langt fra at være en Frugt af Pedanteri og Unatur, at den tvært imod er Udtryk for den samme Utvungenhed, som betegner hele Forfatterens Skrivemaade, kun at Utvungenheden i de paagældende Tilfælde er udartet til en Skødesløshed, som lader Forfatteren være ubekymret om, hvorledes hans Sætninger forbindes med hverandre, eller om der overhovedet er nogen Forbindelse imellem dem. Ogsaa i Bygningen af de kortere Sætninger bemærker man i øvrigt hyppigt en lignende Skødesløshed, og i begge Henseender frembyder særlig den meget let hensatte Skildring af Forf.s Udenlandsrejse slaaende Eksempler.

Der er dog en Egenskab ved Forfatterens Stil, som endnu mere end dens Naturlighed virker overraskende og tiltrækkende paa Læse-

VI

ren, nemlig dens malende Ævne. Ogsaa i denne Henseende er Skriftet for saa vidt noget næsten enestaaende i Tiden før Holberg, som netop kun de to nævnte Skrifter af Palladius og Leonora Christina kan sammenstilles med det. Der er i den Maade, hvorpaa Forfatteren ser paa Tingene, noget af en Kunstners Syn. Hans Erindringer, baade af Naturen og af Menneskelivet, fremstiller sig væsentlig for ham i Form af Billeder, af levende og farverige Situationer, og lige saa friskt han selv ser disse, lige saa friskt og anskueligt sætter han dem ikke sjældent paa Papiret i sit ukunstlede Sprog. Det er altsammen kun flygtige Skitser, men ofte af stor Ynde, og for saa vidt Skildringen har Menneskelivet til Genstand, faar den tillige hyppigt en ikke ringe kulturhistorisk Værdi ved det klare, om end ganske vist ikke meget dybe, Indblik den giver i Tidens Maade at være paa. Endnu interessantere er det dog maaske at se, hvorledes Forfatteren stiller sig overfor Naturen. Overalt i hans Skrift møder man en dyb Sympathi, en virkelig uskrømtet Følelse for denne. Atter og atter hentydes der til, hvilke stærke

VII

Indtryk han modtager af Skovens Pragt, at Sommermorgenens Skønhed, af Blomsterduft og Fuglesang, og man ser, hvorledes Erindringen om disse Indtryk endnu opliver ham i hans ældre Alder. Han adskiller sig herved mere end ved noget andet fra sin Samtid, dog ikke egentlig, fordi denne eller overhovedet nogen Tid helt har manglet Følelse for Naturen. Men dels var man sig ganske sikkert i Regelen denne Følelse mindre bevidst end Forfatteren, dels ligesom undsaa man sig for at betro den til Papiret, med mindre man i hvert Fald kunde ikklæde den en kunstig og pompøs Form¹⁾, som netop maatte gøre det umuligt at se, om der laa nogen virkelig Følelse bagved. I Monrads Skrift kommer Naturglæden ganske naivt frem, og naar det Udtryk, han giver den, undertiden kan synes lidt fattigt (han misbruger saaledes i høj Grad Ordet: dejlig), hidrører dette ikke saa meget fra en Mangel ved Følelsen selv som fra

¹⁾ For den ældre Tids Vedkommende kan — for ikke at tale om Folkevisen — atter nævnes Palladius's Visitatsbog som et Sted, hvor Naturfølelsen paa flere Steder giver sig et smukt Udtryk.

VIII

den ringe Udvikling, Sproget havde faaet netop paa dette Omraade. I øvrigt er Kærlighed til Naturen ingenlunde den eneste varme Følelse, som afspejler sig i Skriftet. Forfatteren viser sig tvært imod helt igennem at være en meget følelsesfuld, for ikke at sige følsom, Mand, og ikke mindst kommer dette, ogsaa paa en for Tiden usædvanlig Maade, frem i Skildringen af hans Kærlighed til den unge Skønhed, som blev hans Brud. Jeg skylder at bemærke, at saa vel i de her berørte som i andre Retninger er Skriftet allerede tidligere bleven smukt og træffende karakteriseret af Dr. G. Brandes, i hans Festskrift om Holberg (Kbh. 1884. S. 50—57).

Ved Siden af meget tiltalende i Biografien er der ogsaa et og andet, som berører Læseren mindre behageligt, og især gør det et ligefrem frastødende Indtryk at se, hvilke overordentlig høje Tanker Forfatteren nærer om sig selv, og hvorledes dette kommer frem ved alle Lejligheder og i de mest uforblommede Udtryk. Han er ikke blot efter eget Sigende „fuldkommen dejlig“ paa Sjæl og Legeme og et særlig „udvalgt Guds Barn“, men han er i alle Forhold,

IX

hvor han omtaler sig selv, den første: de skønneste Kvinder er forelskede i ham og bliver skinsyge paa hinanden for hans Skyld, Mændene frygter ham og bejler til hans Venskab, i Situationer, hvor andre taber Modet, er han frejdig og uforsagt osv. Det eneste, der nogenlunde skulde kunne forsones med al denne Indbildskhed, er den overordentlige Naivitet, hvormed den træder frem, og som viser, at Forfatteren virkelig er fuldstændig oprigtig. Og paa den anden Side: skønt hans eget Udsagn i Regelen er alt, hvad vi har at støtte os til, naar vi skal tro paa hans mange udmærkede Egenskaber, er der dog i det mindste ét Punkt, hvor ogsaa Kendsgerningerne vidner for ham, nemlig det, at han maa have haft noget ualmindelig vindende og indtagende i sin personlige Fremtræden. Thi uden noget saadant vilde det næsten ikke være til at forklare, at han, som var uadelig eller i hvert Fald ikke af dansk Adel, som var uden Formue og ikke længere ung (c. 43 Aar gammel), skulde kunne bedaare en ganske ung, meget smuk og meget rig Dame af gammel adelig Slægt i den Grad, at hun forlod sit Hjem

X

i Skaane for at drage over til Danmark og — til Dels uden Familiens Vidende og Vilje — gifte sig med ham. Derimod kan hverken det, at han optoges i den danske Adel, eller at han paa forskellige andre Maader begunstigedes af Regeringen, uden videre betragtes som Vidnesbyrd om noget særlig udmærket ved hans Person eller Virksomhed, idet det tilstrækkeligt forklares af de herskende politiske Tilstande og den Forpligtelse, Regeringen mente at have til at støtte Forbindelser mellem Skaaninger og danske paa en Tid, da Tanken om at vinde Skaane tilbage stadig var brændende. Heller ikke har hans korte Æmbetsvirksomhed i Fyn efterladt sig blivende Spor, og efter at han i 1691 er traadt tilbage i Privatlivet og har bosat sig i Skaane, løber hans Liv ud i Sandet, saa at man fra denne Tid af ikke véd meget andet om ham, end at han jævnlig var i Pengeforlegenhed.

Det originale Haandskrift, hvorefter Monrads Selvbiografi her udgives, bevares paa det store kongelige Bibliothek (Ny kgl. Saml., Nr.

387, 8vo)¹⁾. Det er i lille Oktav, ualmindelig smukt indbundet i presset Læder med Guld og Farver, og med forgyldt Snit, overhovedet udstyret paa en meget splendid Maade, som straks henleder Tanken paa Forfatterens høje Vurdering af sig selv. Haanden er stor og flydende, og Selvbiografien er aabenbart nedskrevet *currente calamo*, hvorfor der ogsaa næsten ingen Rettelser er i den. Der staar meget lidt paa hver Side af Haandskriftet, hvad der allerede kan skønnes deraf, at det i og for sig lille Arbejde i Manuskriptet indtager ikke mindre end 417 Sider: Til nærmere Sammenligning kan anføres, at det tredie Kapitel, som i nærværende trykte Udgave (S. 5) udgør 8 Linier, i Haandskriftet indtager nøjagtigt 2 Sider. Det er aabenbart, at der paa flere Steder er en vis Sammenhæng mellem Haandskriftets Størrelse og Forfatterens Skrivemaade. I det nemlig Formatet er saa lille, at et enkelt Punktum ikke sjældent strækker sig over flere Sider, faar man

¹⁾ En Afskrift fra det forrige Aarhundrede, som har tilhørt Suhm, haves i Ny kgl. Saml. Nr. 2069, 4to.

XII

et bestemt Indtryk af, at i det mindste noget af den Skødesløshed, Forfatteren viser i Sætningsbygningen, hidrører fra, at han ved Afslutningen af et saadant langt Punktum ikke har gidet gøre sig den Ulejlighed at blade tilbage for at se, hvorledes Punktumet begyndte. Og paa den anden Side er det øjensynligt, at idet Forfatteren nærmer sig Slutningen af Haandskriftet og mærker, at der ikke er meget Papir tilbage at skrive paa, sammentrænger han sin Skrivemaade (ligesom sine Linier) meget stærkt, saa at Skildringen tilsidst ender med en Række ganske korte Optegnelser i Form af Dagbogs-Notitser. Hvad angaar Tiden, da Haandskriftet er blevet til — et Spørgsmaal, som er af stor Interesse for Bedømmelsen af Fremstillingsformen — synes det ikke vanskeligt at bestemme den. Af en Ytring (S. 21 i nærvær. Udg.) fremgaar det, at Selvbiografien under alle Omstændigheder er nedskrevet under Christian V.s Regering. Men dette lader sig endnu nærmere præcisere. Naar saaledes Luxdorph S. 57 betegnes som Oversekretær, maa man slutte, at det paagældende Sted er skrevet før Februar 1690, da han

XIII

mistede denne Stilling. Og naar i samme Punktum Niels Benzon omtales som Etatsraad, maa Stedet være skrevet efter det Tidspunkt i 1688, da denne Udnævnelse fandt Sted. Hermed stemmer det ogsaa, at Jakob II. S. 91 omtales som Konge i England (i Januar 1689 blev han af Parlamentet erklæret for afsat), og i det hele synes ingen af de andre mulige Tidsbestemmelser i Skriftet at føre til et andet Resultat. Jeg taler dog kun om selve Skriftets Hovedmasse. De allersidste Optegnelser, som endog gaa ned til 1692, er naturligvis skrevet noget senere, men for Spørgsmaalet om den for os vigtigste Del af Skriftets Affattelsestid er dette uden Betydning.

Ved Udgivelsen har jeg selvfølgelig nøje fulgt Originalen, og har væsentlig kun afvejet fra denne i Brugen af store og smaa Begyndelsesbogstaver og — til Dels — i Tegnsætningen. De i Udgaven med Kursiv trykte Ord er i Originalen skrevne med latinske Bogstaver. Dog tilstaar jeg, at jeg ogsaa i dette, meget underordnede, Punkt kun delvis har fulgt Haandskriftet, idet Forfatteren bruger latinske Bogstaver

XIV

ikke blot i langt større Udstrækning, end hans Samtid plejede at gøre det, men overhovedet uden nogensomhelst Konsekvents. Da det baade vilde give Udgaven et uheldigt Udseende og fordyre Satsen betydeligt, hvis jeg i dette Punkt slavisk fulgte Forfatteren, har jeg foretrukket at gaa en passende Middelvej.

Jeg skal endnu tilføje, at det Stykke at Selvbiografien, som omhandler Forfatterens Forlovelse og Giftermaal har været trykt (efter Dr. Burman Becker's Udgave) i Weibull's Samlingar till Skånes Historia etc. 1870. S. 67 flg.

JOHAN MONRADS SELVBIOGRAFI.

Gud lefwer.

1.

Jeg beklager min Wanwittighed, att jeg har saa silde begynt att skrifwe min egen Historibog, efftersom een Bog reent Papijr er den beste Bog att lære allting af; naar jeg fra Begyndelsen hafde tegnett op alt, hwad Gud hafde giort imod mig, dett war meer end alt noch till att lære att kiende ham, saa som hand alleene er allting. Hand er Dejligheden self, hand er Dyden, hand er Fuldkommenheden, Fornøjelsen och Glæden och alt dett, der gott er, alleene. Dett, wj deeler ud j saa mange Nafne af gott, dett er ham alleene. Intett och ingen er god uden Gud!

2.

Gud har haft Omsorg for mig, før jeg blef till, att jeg skulle blifwe till, att jeg skulle fødiß aff saa sær gudfryctige, christne och fornæme Foreldre, der kunde fra min Undfangelse opofre mig Gud, att jeg iche skulle omkomme som de utidige Fostre, der blifwer borte i Moderens Lif. Hand drog mig af min Moderß Lif och lod mig see denne Werdenß Lyß een Søndag Morgen, d. 1. *Advent* Sønd: ¹⁾ Hand gaf mig saa fuldkommen dejlig eett Legeme med saa fuldkomne Sandß, at alle, dett jeg siger Gud till Ære och Tach, fra mitt Barnßbeen ansaae mig som af een sær dejlig Skabning och saa fuldkommen dejlig een Siell, att jeg kunde sige, saa wijtt mand j dette syndige Lif kand sige:

¹⁾ Han fødtes (1638?) uden Tvivl i Middelfart, hvor Faderen, Erik Monrad, var Sognepræst fra 1637 til 1642. Om den sidstes Liv — han var født i Kettinge paa Als, hvor hans Fader, Mag. Johannes M., var Præst — se bl. a. Universitetets Program ved hans Dod 1650; Pontoppidan: *Annales eccles. Dan.* IV, 148 flg.; Giessing: *Jubel-Lærere* III, 1, 221 flg.; Kinch: *Ribe Bys Historie og Beskrivelse* II, 440 flg.

fra dett første jeg begynte att skønne paa nogett j dette Lif, befant jeg, Gud hafde indlagt i min Siæll een sær Kierlighed till Gud, till Dyd, till alt dett, som dydigt och smucht waar, och saa fornøjet eett Sind, att jeg war alldrig meere fornøjett, end nar jeg war med mig self all-eene. Saa att naar jeg siden har seett andre Folchis Wæsen, Natuur och *humeur* effter, maatte jeg bekjende, Gud har hafft een sær Naade for mig frem for de meeste andre, att jeg fant i min Siæll och Wæsen de ufeillbare wisse Tegn paa eett *predestineret* och udwalt Gudß Barn.

3.

Een stor Gudß Naade, att hand lod mig føde i Christendommen, i den sande *evangelische Religion*, att jeg blef indlemmet wed den hellige Daab i den christne Kirckiß Samfund, hwor paa snart ingen gjør synderlig *Reflexion* och tacher Gud for, att de er iche enten blefwen Hedninger, Tyrcher, Jøder, Papister eller anden Slagß Kættere och wildfarende.

4.

Som jeg var mine Forelldriß, da meget unge Folchiß¹⁾ och som hafde tagett hver andre for bare Kierlighedß Skyld och uden nogen anden *Interesse* j Werden, da min Moder och hindis Systre *passerede* for den Tijdß deiligste Qvindfolch, mand wiste nogenstedß af att sige, deris første føde och første Krafft, saa har Gud och forleent mig den Natuur af Hellbred och sund Legemetß *Constitution*, att jeg iche kand sige att hafve haft nogen rætt Sygdom i ald min Tijd. Men jeg endnu pattede, hafde jeg Børnekopperne, dog saa maadelig, att min Moster, Mette Bang²⁾, førde mig med dem

¹⁾ Faderen var født 1607, Moderen, Margrete Bang — en Datter af Præsten Jens Bang i Flemløse — var født 1616. Hendes Bryllup med Erik Monrad stod den 15. Februar 1637. Det bemærkes én Gang for alle, at de genealogiske Efterretninger om Slægten Bang, som her og i det følgende vil blive meddelte, er hentede — naar ikke andet udtrykkelig siges — fra F. E. Hundrup's Stamtavle over Oluf Bangs Efterkommere paa Sværdsiden. Kbh. 1875. 4to.

²⁾ Hun ægtede senere Mag. Anders Hansen Guntzow fra Halland.

j sitt Skiød fra Fyn ofver till Kiøbenhafn. Och jeg erindrer mig megett well, att 6 à 7 Aar dereffter mine andre Sydskinde hafde Børnekopperne tillsammen i Ribe saa ofwerflødige, att jeg gich och saae paa, hvor de bant deris Hender och Fødder¹⁾. Jeg skade intett.

I Kiøbenhafn, hwor mine Foreldre boede iche fult eett Aar²⁾, som jeg gich i Kioll och war komen eene ud i Gaarden, som de slagtede Faar, der løb runden om i Gaarden, wed de jagede effter dem, kand jeg erindre, hwor jeg falt och slog mig eet Hull i Hodett, och hwor Badskeren forbandt mig. Arrett der af seeis endnu ofven i min Pande, som er woxen saa meget op ad fra den Tijd. Alt dett, jeg kand huuse ellerß af den Tijdß Kiøbenhafn, er *confuse* Werch, dog med sær Fornøjelse, hwor jeg iche alleeniste war med mine Foreldre, menß blef hent bort i Byen till attskillige for-

¹⁾ Formodentlig for at de ikke skulde rive Skorperne af.

²⁾ Erik Monrad blev 1642 forflyttet til København som Sognepræst til Helligøjstes Kirke. Men allerede i Foraaret 1643 udnævntes han, som skal have været meget yndet af Kongen, til Biskop i Ribe.

neme Folch, *caresseret* och holt af som et sær dejlig Barn.

5.

Der mine s. Foreldre nu kom till att boe i Ribe, indfalt Torstensons Krijg, hworom jeg kand huuse som een Drøm Krigßfolchenis *mar-che* med de mange buntede Fahner, som jeg i min Barndoms Eenfoldighed meente dett war megett herligt. Dend gudfrygtige Oberste, som *commanderede* paa Slottet ¹⁾) och holt saadan sær Wenskab med min s. Fader, kom alltid i woriß Huuß, tog mig eengang och satte mig

¹⁾) Hans Navn kan næppe nærmere bestemmes, ja det kan vel næppe med Sikkerhed afgøres, om han hørte til den danske eller svenske Hær. Det sidste maa dog have været Tilfældet, hvis han var Kommandant paa Slottet under Krigen, og man kunde saa maaske tænke paa en Oberst Daniel, som synes at have staaet i et ret fortroligt Forhold til Byens Borgere; jvfr. Ribe Skoles Indbydelsesskrift 1836, S. 16; Kinch: Ribe Bys Hist. og Beskr. II, 373. Efter hvad Monrad siger om Oberstens Død i Tyskland, kan det ikke have været den ogsaa oftere omtalte svenske Oberstløjtnant Mortaigne, da denne faldt ved Stormen paa Riberhus den 30. December 1644.

paa sitt Skiød, da hand gich alleene i Hafwen, och leegte med mig och gaf mig een heell Haab *Rosenobler*. Och som jeg torde intett tage dem for mine Foreldre, lod i førsteu som intet waar, men der hand satte mig ned paa Jorden, kaste jeg alle Rosenoblerne i hans Støflekrafwer och løb saa fra ham, som hand hiertelig loe af och siden fortellede. Der same Oberste siden der-effter bleff i een *bataille* j Tydskland, sørgede min s. Fader megett for ham.

Kong Friderich, som da waar Bisp till Bremen, kom ofwer fra Fyn med een Antall danske Folch¹⁾, som laa paa Kiergaarden och uden for woriß Port j de hwalte Omgange, som gaaer omkring Domkirchen, hwor jeg kand saa well erindre, de laa med saa mange store Ilde och stegte och kaagede och siden løbe derfra Storm till Slottett Riberhuus, som de i den tredie Storm indtog och *caputerede* alle der inde²⁾.

¹⁾ Han kom ikke selv fra Fyn, men forenede ved Kolding sine fra Holsten kommende Tropper med nogle af Rigsmarsk Anders Billes Tropper, som var komne over fra Fyn.

²⁾ Dette skete den 30. December 1644. Jvfr. Ribe Skoles

Jeg erindrer mig i sær, der de svenske da saa uformoett falt ind j Hollsteen, och min s. Fader hafde tagen mig med sig och war udreist till sine Bønder i Rødinge, den deilige Morgenstund, Solen nyß waar opstaaen, och wj kiørte wed de dejlige store grønne Skofwe wed Siden och i dett høje Græß af de store Enge, hwor oß møtte to Bønder med Knipper fersk Fisk i Haanden, som de hafde wæret henne och fiske i Aaen, och som de kiente min s. Fader, wared ham, att der waar kommen Fienden i Landett, och att de hafde fornummett en Fierdingß Wej der fra saa mange Krigß Folch, som skiullte Jorden, saa langt de kunde øjne. Lidett effter de war gaaen fra oß, blef min s. Fader war een *troupe* Rytter, som stach ud af Skofwen effter oß, och som hand war alltid forsynt med de beste Heste, hand kunde faa, lod hand kiøre paa, alt dett Hestene kunde rendløbe, och naade Langetwed, hwor Jesper Hansøn, den

Indbydelsesskrifter 1835, S. 24, og 1836, S. 47; Kinch anf. St. S. 378; Fr. Meidell: Fra Enevældens Dæmring S. 34 flg.

rige Mand, boede paa den skønne Ejendoms Gaard effter den holsteenske Maaner som paa een Herregaard¹⁾). Hand war min Faderß gode Wen, blef siden Borgemester j Ribe och war just den Tijd intett hiemme. Hans Kone och alle Bønderne och Folchene i Byen, som hørde min s. Fader till, blef, som een Engell af Him-melen hafde kommett till dem, och min s. Fader lod luche Portene och gich ud till de swenske i den lille Dør paa Porten, satte sig mod dem, som de wille trenge ind, och een Deell med gode, een Deell med onde Ord bragte saa wijtt, Gud gjorde dett, att iche alleeniste Gaarden och Byen blef *conservéret*, men hand och kom well hiem.

6.

Hwad jeg ellerß kand erindre om min Barnßdomßtijd i Ribe, er i min s. Faderß Huus min Skolegang och Optugtelse, som war i alt till sær Gudß Frygt, och med saadan sær an-genehm Maaneer, att Abrahams, Mosis och

¹⁾ Jvfr. om ham Kinch anf. Sted S. 434 flg.

Dauids *Historier* blef mig saaledis baade wed att læse i *Bibelen* alltid och att forklaris mig j *latinsche* Bøger paa min Skole saa *familier*, som jeg kundet omgaais med dem lefwendis; saa lod min s. Fader och følge mig undertijden i den store *latinsche* Schole for att blifwe dristig och wennis till mange Folch. Jeg erindrer om den store dejlige Lind, der stod i Gaarden, som Drengene leegte med mig under; [om] min Skolemester Nelß Frensesøn¹⁾, H. Anderß²⁾, H. Swend och andre; om min s. Faderß och Moderß dejlige Camre; om Bryggertijden, hwor jeg drach Urt; om Høetijden, hwor wi waar ude att leege paa Engene, hwor wi fich Mad ude paa de dejlige Marsch-Enge, ligesaa midt ind i Kornett med Hans Sørensen, den Kiøb-

¹⁾ Det hedder om denne Mand i Wiberg's Præstehistorie (I, 320), at han i November 1645 blev Hører ved Domskolen i Ribe.

²⁾ Denne, der nedenfor ogsaa omtales som Forf.s „forrige Skolemester“, betegnes tillige der som Præst i Farup, og man ser deraf, at Talen er om Anders Pedersen Rißer, som var Præst i Farup (Farstrup) fra 1648 til 1657 (jvfr. Wiberg's Præstehistorie I, 345).

mand, som altid handlede med min s. Fader och waar hans saa gode Wen; hwor dejligt der waar strød allestedß med Urter och op-pyntett hoß oß om Søndagen; naar H. Gregerß Krabbe¹⁾ och hans Huuß, den gammell Gref Rantzow²⁾, Per Lange³⁾ och andre min s. Faderß Wenner af Hollsteen⁴⁾ kom till oß; naar mine s. Foreldre war af Bye, och alle de fornemmeste Folch af Byen skichede oß saa mange *Delicatesser* och kom [och] besøgte mig, hafde alltjyd saa een Kurf fuld af gott med sig till att

1) Gregers Krabbe til Torstedlund, Lensmand i Ribe fra 1639 til 1651, da han blev Statholder i Norge.

2) Der var overhovedet ikke nogen Grev Rantzau, „gammel“ i Aar, som kan være kommen i det Monradske Hus, men der er uden Tvivl tænkt paa den senere Premierminister Christian Rantzau (f. 1614), som fra 1648 var Statholder i Hertugdømmerne og 1650 blev tysk Rigsgreve. Han ejede Herningsholm i Ribe Stift. At han kaldes „den gamle“, beror da paa en Talebrug, som ogsaa nu er almindelig, naar man nævner en afdød Mand, hvis Søn endnu lever. Grev Christians Søn, Grev Ditlev, døde 1697.

3) Peder Lange til Kjærgaard, senere Landsdommer i Jylland.

4) Maa uden Tvivl her, som oftere i det følgende, forståes som „Dansk Holsten“, d. e. Slesvig.

forære mig, som jeg kallede dett, som war af alleslagß Sucher *Confiturer* och andett, som de faar der fra Holland, efftersom de seigler der daglig paa. Och som mine Sydskinde war alle saa spæde och smaa, att jeg war som eene Barn¹⁾, saa hafde jeg ingen att leege med uden Anderß Styrch, som waar Oberste Johan Styrchis²⁾ Søn, der war nogett større end jeg och kom alltijd till mig, och wj af woris Alder hafde giort eet sær Wenskab. Ellers waar den tamme Hiort min meeste Lege-Cameratt, och om Sommeren *passerede* min Forloffßtijd, naar jeg war hiemme, i att plante mine egne Hafwer i Baggaarden af Græß och hwad som blef kast ud af den rette Hafwe. Af Folchene

¹⁾ Johan Monrad havde 4 Søkende, en Søster, Anna, og 3 Brødre, Christian, Jens og Fredrik. Den første af Brødrenes Fødselsaar er ubekendt; de to sidste skal være fødte 1644 og 1648. Jvfr. Giessing's Jubel-Lærere III, 1, 223—24, og Kinch anf. St. S. 443.

²⁾ Formodentlig menes Johan Pedersen Størch, som under Krigen med Sverig kommanderede Snaphanerne i Jylland; se Kinch i Saml. til jydsk Hist. og Topografi V, 243—44, og i Ribe Bys Hist. og Beskriv. II, 207. Han var gift med en Datter af Biskop Peder Hege-lund.

erindrer jeg meest den Cathrine Davidbsdatter, som skulle see till mig och fortallte mig de saa mange fornøjelige Eventyrer; den min s. Faders Tiener Claus Oxbyll, som war saa god mod mig; den gamle Maren Hønseskone, som kom alltijd j sin gammelldagß Dragt och hafde saa mange Billeder att gifwe mig, som hindis Søn, der hafde kon een Haand, malede saa kunstig med Wandfarwer, att alle forundrede sig derofwer.

7.

Hwad sig angaaer den min Barnßdoms Tijd i Ribe, da har dett wærett min fornøjeligste Tijd af min Tijd j Werden, naar jeg erindrer de mange dejlige *Promenader* j Byen, som till den gamle Apotekerß Johan Puchß¹⁾, hwor tijt jeg war der och blef saa *tracteret* och leegte med hans Søn; den store Aae, som skyllede op till hanß Baggaard, som wi roede ud paa till Simlund och langß ud med de

¹⁾ Om Apotheker Johan Pouch se Kinch sidst anf. St. S. 268.

mange Hafwer; de dejlige Haufwer, som jeg tijtt spatzerede j; den sær dejlige lille Hafwe till dend megett fornemme Mandß och Canichis, som boede lige ofwer for oß, *M. Søren Vellejus*¹⁾; till Tolderens och andre Stæder; saa, naar de skibede Øxen till Holland; saa om den dejlige Sommerß Tijd, naar de unge Karle, alle fornemme Folchis Børn, *collationerede* ude wed de to dejlige Høje bag Slottett och dantzedde Tranedantz²⁾, som de kallede dett, med alle-slags *Instrumenter* och Leege, och hvor alle paa alle Stæder hafde Omsorg for att *divertere* mig, ligesom dett hafde wærett dett fornemste, de hafde att bestille allestædß. Saa den dejlige Riber Domkirche med de to Taarne paa, dett eene aabet ofwen paa som dett runde Taarn i

¹⁾ Mag. Søren Andersen Vedel (f. 1587 † 1653), Søn af den kgl. Historiograf Anders Sørensen V., var Præst ved Domkirken i Ribe.

²⁾ I Mads Pedersen Rostoch's Skrift: Den gamle og navnkundige Købsted Ribe (Haandskrift i Univ. Bibl., Additam. Nr. 183, 4to, siges om Tranedansen: „Er en sær Dans, som Skolens Personer danser ude paa Engene, naar Høet indhøstes, et Parti staaendes paa de andres Akseler“.

Kiøbenhafn, hvor de hver Søndag bleste i Trompetter, ligesaa till Landemoedets Dag och de fire Tamperdage om Aarett, som ochsaa blef blæst ind med Trompetter af Taarnett, da alle Canikerne samlede paa Capittelett, som vaar eett af de prectigste Capitler i Danmarc, hvor der fantis endnu saa mange *Antiquiteter* och af de gamle Biske Dragter och Kioler, *broderede* med store Perler och Ædellsteene. De fornemmeste af Canicherne, som møtte fra Landett, war Canceler Christian Tommesen¹⁾, naar hand war i Jylland, ellerß *ordinairement* H. Erich Juell²⁾, H. Gregers Krabbe³⁾, Per Lange till Kiergaard⁴⁾ och andre af Adelen, och saa de, som boede i Riberby; min s. Fader hafde Nøgelen. Tre Gange om Ugen blef om Afftenen Klochen 8te Lysene tent i Kirchen och leegt paa Orreverchett, som vaar af een gammell Tijdß

¹⁾ Christen Thomesen Sehested.

²⁾ Erik Juel til Hundsbæk, 1648 Rigsraad.

³⁾ Jvfr. foran S. 13 Anm. 1.

⁴⁾ Jvfr. foran S. 13 Anm. 3. Peder Lange blev 1649 Ærkedegn, 1652 Kantor i Ribe Domkapitel (Kinch a. St. S. 516).

Stiftelse, da Folch kom och gich i Kirchen och spatzerede.

8.

Ellerß har jeg *passered* megen glædelig och fornøjelig Tijd med, naar min s. Fader tog mig med sig paa Reiser, som i Farup hoß min forrige Skolemester, H. Anderß¹⁾, i Hygom, hoß Presten i Jernett²⁾, som min s. Fader hafde *jus* till dett Kald, och andre mange dejlige Stæder, sær den lystige Stæd, min s. Fader drog saa offtē till, hwor den lystige och skichelige Præst war, jeg har glemt Nafnett. Dett dejlige Aandst, som den dejlige høje Skof war, Gaarden laae tættneden under; i Agerskof; paa Albøe dett smuche Oxbølle³⁾, Kettinge⁴⁾; i

¹⁾ Den allerede foran (S. 12) nævnte Anders Pedersen Riber.

²⁾ D. e. Jernved. Om dette Præstekalds Forhold til Ribe Bispestol se Kinch anf. St. S. 487.

³⁾ Hvor Peder Clausen var Præst, gift med Forfatterens Faster, Dorthe Monrad.

⁴⁾ Hvor Forfatterens Fader var født, og hvor hans Farbroder, David Monrad, var Præst.

Sønderborrig till Brandts¹⁾ och Birrithe Fossis, och de dejlige Hafwer; alle dend gyldene Tijds Stæder och Hukommelser! saa i Melfart, saa i Collding, den Tijd Amptmanden²⁾ hafde oß paa Slottet, och min s. Fader med Skibßfolchene med Reeb hafde fanget den store Hiort mit paa Stranden i Melfartsund, der hand wille swøme ofwer fra Jylland till Fyen; i woriß smuche *logement* till *M. Ancherß*³⁾, och dend Skole. Saa i dett dejlige Lærskow och nær ud i Jylland, hwor min s. Fader kom att *visitere*, och paa alle de skønne Herregaarde, som jeg intett huuser Nafnene af, men i sær erindrer dett dejlige Synderskow, som Fru Maren Bølle⁴⁾

¹⁾ Maaske tænkes herved paa Johannes Brandt, Præst i Sønderborg, død 1654; jvfr. Moller's *Cimbria literata* I, 65; Danske Saml. V, 291 og 325.

²⁾ Mogens Bilde til Tirsbæk var Lensmand i Kolding 1643—48. Af Forf.s Fader, Biskop Erik Monrad, haves en Ligprædiken over ham, trykt i Aarhus 1649, i 4to (Uddrag i Bricka's og Gjellerup's *Den danske Adel* S. 111 flg.).

³⁾ Mag. Ancher Sørensen, Præst i Kolding 1635—82 (*Wiberg's Præstehistorie* II, 233).

⁴⁾ Hun havde været gift med Thomas Juel til Estrup, Sønderskov og Kolderup, som døde 1647. Hun selv

boede paa, der waar den neste Skow paa den Side af Ribe; den pregtige Bygning och den skønne Sall, wi laae alltijd paa; kunde staae om Afftenen och see i Windwerne, hwor Dyrene af Skofwen kom ned till Wandett wed Gaarden, och heele Natten hørde paa Fuglesang och Dyrene i Skofwen. Den dejlige Kiergaard, som Landß-Dommer Per Lange boede paa to Mile fra Ribe, som war saa meged min s. Faderß gode Wen, att hand och mange Aar effter min s. Faderß Død, der hand loed mig komme till sig j Kiøbenhafn och gaf mig een heell Haab Guld, græd den gamle Mand, som hand kunde wærett eett Barn, der hand saae mig, och tallte om min s. Fader med mig. Denne Per Lange, hans Frue och hans to Jomfruer ¹⁾ hollte saadan eett Wenskab med woris Huus, som dett kunde wærett eet, och till dette Kiergaard reiste mine

døde sidst i 1648 (se Danske Atlas IV, 419; Danske Saml. 2 R. II, 62).

¹⁾ Hans Hustru hed Elisabeth Friis og var en Datter af Niels Friis til Hesselager. Dotrene hed Vibeke og Elsebe. De døde begge af Pesten 1659. Se Kinch anf. St. S. 302 og 516.

s. Forældre altid op som till sitt eget. Jeg erindrer den dejlige Sall, wi laae paa, den Glæde och Fortrolighed, disse Folch hafde sammen, Jomfruernis dejlige Smyche Cammer, den smuche Hafve och Gaard.

9.

Dett sidste, jeg huuser af min s. Fader, waar dett Aar, woris nu regærende Kong Christian 5. blev hyldett till *Princ[e]* i Kiøbenhafn¹⁾, da Rigens Raad forskref Bisperne till sig, hvor min s. Fader endelig motte møde, och saae jeg ham da den sidste Gang j denne Werden. Hand wiste self, der hand reiste, hand kom intett meere hiem till sitt Huus i Ribe, tog derfor Affskeed med sine Børn, som waare smaae och spæde. Min s. Moder fullte ham till Kiøbenhafn, och jeg fulte ham ud af Byen, hvor hand da stoed af Wognen, tog sin Hatt i sin Haand och lenge græd ofwer mig, saa att Taa-

¹⁾ Forf. mener det Aar, da han blev valgt til Tronfølger, nemlig 1650.

rene flød ned paa mitt Hofved, lyste Gudß megen Wellsignelse ofwer mig och tog Afskeed med saadan Graad och Wæemodighed, att min s. Moder motte komme och skille oß ad. Der hand sad j Wognen, wente hand sig om och slog *continuerlig* ad mig med Haanden, saa lenge hand kunde see mig, och paa dett sidste ragte sin Kiep op med sin Hatt och winchede med, indtill wj kom hwer andre gandske af Synet.

Den Kiøbmand Hans Sørensen, som kiøbte min s. Faderß Koren och waar min s. Faderß saa meget gode Wen, hand war fulltis ud med mig same Tijd uden for Poerten och fulte mig hiem igien och falt i saadan Graad och Sorrig, att der hand hørde min s. Faderß Død kort der effter, døde strax, rett aff Sorrig. Thi effter att *Princen* waar hylldett, som min s. Fader med H. Jochum Gerßtorff, Statholder j Kiøbenhafn, och Bispen *D. Jesper Brochmand* wærett Fader till *M. Jørgen Eilersøns*¹⁾ Sønner, dend eene

¹⁾ Rektor ved vor Frue Skole i København 1646--72, og fra 1654 tillige Professor ved Universitetet. Se om

af død, war Twillinger, den anden nu *Monsieur* Eilers¹⁾, och waar saa om Aftenen med Faderne eett stor Gestebud, falt min s. Fader i saadan Tunghed ofwer Maalltjyd, att Maden falt ham af Hænderne och motte gaee till sitt *logement*; gich saa een Dagß Tjyd op och fra Sengs och falt bort, før nogen tog sig Ware²⁾. Hans Død gich alle erlige Folch saa till Hierte och sær Adelstanden, som da war forsamlett i Kiøbenhafn, att alle Rigens Raad fullte nest effter Lijgett, saa der blef taltt till ofwer tredjwe Par af Adelßfolch, som fullte, alle nest effter Lijgett. Frue Dorthe Daae, H. Gregerß Krabis³⁾, som war da Lensmand i Ribe, drog hen och war i tre Netter *continuerlig* wed min s.

ham bl. a. F. E. Hundrup i Metropolitanskolens Indbydelsesskrift for 1872 S. 22. Han var gift med en Søster til Forf.s Moder, Kirsten Bang, f. 1612 † 1654

¹⁾ Det antages ellers, at Mag. Jørgen Eilersens Sønner døde i en ung Alder, men dette Sted viser, at det ikke forholder sig saa. Hvad der i øvrigt blev af ovennævnte Søn, véd jeg ikke.

²⁾ Dette skete den 26. Juni 1650.

³⁾ Hun var en Datter af Claus Daa til Ravnstrup og havde 1646 ægtet Gregers Krabbe.

Moderß Seng och tiende hinde, som hun kunde hafwe werrett hindis Pige. Min s. Fader, imod hand skulle døde, begerte Pen oc Blech och begynte att skrifve paa ett Bref till mig, som min s. Moder tog till sig och giemte. Der nu Rygtett om min s. Faderß Død kom till mig Stachell, blef jeg saa ælendig, att jeg snart iche wiste af mig self, men laa lenge paa Jorden ude wed den store dobbelte Brynd mellem begge Gaarderne och wred mig som een Orm af Bedrøfwelse; mine andre Sydskinde waar alle saa smaae, att de santzede om intet. Och dett war det sidste, jeg weed af min s. Faderß Hukommelse.

10.

Der nu min s. Moeder kom hiem igien, een elendig Enche, fulte hindis Broder, Thomasß Bang¹⁾, och hans Kone samt hindis Syster,

¹⁾ Professor ved Universitetet og Universitetsbibliothekar Thomas Bang var egentlig kun en Halvbroder til Forf.s Moder. De havde nemlig samme Fader, Præsten Jens Bang i Flemløse, men forskellige Mødre. Thomas

Kirsten Bang¹⁾, hinde, och som *D.* Ole Borch var da i Kiøbenhafns Skole saa megett berømt²⁾, *resolverede* de att tage mig ofver med sig for att lade mig oplære under ham, och denne min Moster tog mig till sig j sitt Huus, och baade hun och hendiß Mand *M.* Jørgen Eilersøn hafde saadan Forsorg for mig, som jeg alldrig noch kand fuldtache Gud. Paa Wejen erindrer jeg mig, hwor wj blef *tracterede* i Odense till Borgemester Hans Nelsøns³⁾ och paa Sorøe j det *logemente*, som war saa smugt, af Hofmesteren paa Sorøe⁴⁾ saa *magnifique*. I Kiøbenhafn fich jeg mit Camer for mig self alleene, som ellerß ingen af alle de andre Børn hafde, som laae der i Huusett. Min Skolegang

Bang's Hustru hed Else Bardsker. Om ham selv se især Kirkehistor. Saml. 3 R. V, 193 flg.

¹⁾ Mag. Jørgen Eilersens Hustru; se foran S. 22 Anm. 1.

²⁾ Han blev 1650 Sjette-Lektie-Hører ved Københavns Skole.

³⁾ Om denne Mand, Hans Nielsen Kølenbrunn, se Engels-toft: Odense Bys Historie. 2 Udg. passim, især S. 238 og 247 flg.

⁴⁾ Hofmester paa Sorø var dengang Falk Giøe til Hvidkilde.

war for mig som de andre Børn megett møjsommelig, først paa fierde Aar under *D. Borch*, och siden under *M. Jørgen* och *M. Gregers*¹⁾.

11.

I sær har jeg herved att tache dend gode Gud for een god Optugtelse, att som jeg haffde fra mine Forældris Huus ført med mig een sær Gudß Frygt, saa wijt eet Barn af dend Allder kunde fatte, saa kom dend mig paa ~~dett~~ fremmede Stæd megett well till Pass. Jeg har glemt een Ting, som jeg har siden holt megett af mig self for, eller rett att sige, af Gudß Barmhiertighed for. Min s. Fader hafde saa sagt mig af, hvor mand skulle sette alle werßlige och timelige Tancher till Side, ligesom der waar ingen Werden meere till, naar mand wille tenche paa Gud och tale med ham i sine Bønner. Nu hafde jeg eett lidett forgyllt Kaaberskrin.

¹⁾ D. e. Konrektor ved Københavns Skole Mag. Gregers Christiansen Lemvig. Om ham se bl. a. F. E. Hundrup i Metropolitanskolens Indbydelsesskrift 1872 S. 45—46.

mig war forærett, war saa stort, saa jeg kunde hafve det i een Lumme, hwor j jeg hafde een Haaben smaa Guld och andre smaa *Rariteter*, mig war gifwett, hwilchett jeg elskte saa højtt, att jeg hafde det alltijd hoß mig oc aldrig af min Øjesyn. Naar nu min s. Fader holt Morgen och Afften Bøn, saa waar jeg først henne och satte dette Skrin, som war ald min Skatt, langt fra mig under Sengen och kunde iche lide, der kom mig den ringeste Tanche i Hue derom, saa lenge jeg læste och sang.

12.

Min Barnsdoms fornøjeligste Tijder i min Skolegang war om Sommeren de dejlige Hafwer uden for Byen i den Forstad, som blef siden opbrend wed Belejringen¹⁾. Min s. Moder skichede mig alltijd Penge, och jeg med mine andre Skole-Camerater, men jeg meest alleene, lod mig *tractere* i disse Hafwer, [nu] med Faaremelch och anden Melch, Smør och Brød, nu

¹⁾ D. e. Forstaden ved Nørreport.

med anden Mad och Frugt effter Aarsens Tijd i de smuche Lysthuuse, som der war i den Hafwe, som heede Stocholm¹⁾, och de andre der nest hoß wed S. Perß Kirche, hwor S. Perß Kiergaard²⁾ om Søndagen war fuld af Folch, saa Jordan war som skiult af dem, i dett alle Folch, Mand och Qvinde med deriß Børn och Tieniste Folch, gich ud af Kiøbenhafn och satte sig ofwer heele Kiergaarden, som waar fuld at store Linde, och fich Mad och lod hente till sig af omliggende Hafwer. Fornemmere Folch lod sig *tractere* i Hafwerne, hwor jeg war saa bekiendt, att de tog mod mig frem for nogen anden. Min Fetter³⁾, som *logerede* i Skinder-

¹⁾ I Følge O. Nielsen (Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse IV, 306) laa denne Have, hvor nu Gammeltoftsgade og de tilstødende Grunde mod Øst ligger.

²⁾ O. Nielsen (anf. St.) mener, at Forf. ved en Uagtsomhed har nævnet S. Peters Kirke og Kirkegaard i Stedet for den nye Kirke (udenfor Nørreport) og tilhørende Kirkegaard. Dr. Burman Becker nævner dog (i sin Udg. af nærvær. Skrift S. 12) flere store Haver, som dengang og senere laa ved St. Pederstræde.

⁴⁾ Jeg kan ikke afgøre, hvem denne Fætter var. Det kan ikke have været den foran (S. 23) omtalte Søn af Mag. Jørgen Eilersen, da denne først blev gift 1646.

gaden strax wed Slagterboeden och war *reputered* for een af de *braveste* unge Karle paa den Tijd for att slaais for Haanden, och ellerß for sin *comportement* och Lystighed saa bekient och ellskett ofwer ald Byen, att det waar een Glæde att wære i hans Sellskab, hand hafde stor Omsorg for mig, tog mig med sig allestæder, och som hans *logement* war mig saa nær, war jeg hwer Dag hoß ham och kunde faae, hwad jeg wille.

13.

Ellerß erindrer jeg om *Conrectorens M. Gregersis*¹⁾ sær Høflighed och Mildhed imod mig, om end skønt da eett Barn. Hoß *D. Oluf Borch* i Skolen, naar wj Børn war paa hans Cammer och blef sær underwijst frem for andre fattig Folchß Børn, som midlertijd hafde Forlof. Naar *D. Jesper Brochmand*²⁾ kom j Skolen, hwilchen *Alarm* der waar imod dend

¹⁾ Se foran S. 26 Anm. 1.

²⁾ Sjællands Biskop, † 1652.

lille, gamle Mandß Komme, meer end om ¹⁾ dend romerske Keiser skulle kommett. Naar wi gich med *D. Borch herbatum*, ud ad spatzere och leede Urter op for att lære och kiende dem och kunde gaae heele Mijle. Naar wi war ude att leege kaste Bold paa den grønne Pladtz wed Kongenß Hafve, som war af mine fornøjeligste Tijder i de Tijder. Naar jeg om de store Heligedage spatzerede op till Brøndßhøj Kirche, som war den nermeste wed Kiøbenhafn, laae till den gamle Degnß och blef *tractered* till den galle och lystige Prestiß H. Claus j Bryndßhøj ²⁾ och till hans Farß i neste Bye, Urtisløf ³⁾, som war Herritzfoged. Naar Juletijden war, hwor *M. Jørgen tracterede* oss, och de lystige Julestuer, da wj tog alle Borde och Benche ud af Skolen och leegte heele Natten. Dend Hans Bruen, som waar saadan Putzenmacher, att ingen kunde see paa ham, naar hand waar

¹⁾ I Haandskriftet staar: om end.

²⁾ I Wiberg's Præstehistorie I, 230, omtales fra 1654 en Præst i Brøndshøj Claus Nielsen eller Pedersen, med Efternavn Utterslev eller Mule.

³⁾ D. e. Utterslev.

end allererbarst, uden mand motte lee ad ham, waar Mester for alle Leegene. Saa hwor de andre *tracterede* mig: Larß Christensøn paa det smuche Camer i sine Forældris Huus, de andre paa Dyrkiøb och i dett Huus, som kalltis Bryhanskielderer¹⁾, och i andre deris *Logementer*.

14.

Ellerß erindrer jeg af mine glædeligste Tijder i denne min nøjsommelige Skolegang, naar min s. Moder kom ofwer till mig j Kiøbenhafn, och sær den Gang jeg hafde Forlof till att føllge hinde ned till Corsør, hwor Sigwert Bille²⁾, som ochsaa laae i *M. Jørgens* Huus och gich j Skole, men waar megett eldere och større end jeg, bad sig Forlof och fulltis med mig frem och tilbage, och som hans *Inclination* war till

¹⁾ Bryhan var en Slags Øl; jvfr. Kaikar: Ordbog over det ældre danske Sprog I, 289—90, og Nielsen: Kbhvns. Diplomatarium fl. St. (se Registrene).

²⁾ Der er vist noget galt ved Navnet. Der kendes næppe nogen Sivert Bille fra den Tid, som der her kan være Tale om.

Jagt, skød paa Wejen tilbage Dyr, Harer, Fugle och hwad ham forekom, saa wj førte een gandske Wogn fuld af Willt med oß tilbage. Dett lystige *logement*, wi hafde med min s. Moder till *D.* Oluf Borchis Fader, som da boede i Roschild¹⁾, till Ib Persøns, Slotzskrifverens i Slagellse, hwor wj der blef *tracteret*, och hand fuldte oß till Corsør. Saa naar *M.* Jørgen tog mig med sig ud paa Landett till Førbløf²⁾ och andenstæd. Naar jeg war saa tijtt till Hans Mandixenß³⁾ till Gæst, saa och till den gamle Knud Lindegaardß⁴⁾ och hans *Historier*; den

1) Oluf Borcks Fader, Oluf Clausen, havde været Præst i Nørre- og Sønder Bork i Ribe Stift, men skal i 1647 være bleven afsat og tog saa Bolig i Roskilde, hvor en Broder af ham var Degn eller Klokker; se bl. a. C. P. Rothe: *Brave danske Mænds og Kvinders Eftermæle* II, 354.

2) Førslev ejedes dengang af Lave Beck, Landkommissær i Sælland; jvfr. *Dansk biograf. Lexikon* II, 21.

3) Anset Borger i København; jvfr. Nielsen: *Kbhvns. Diplomatarium, Registrerne*; Christian IV.s Breve, ved Bricka og Fridericia, 1641—1644, S. 454. Han boede i Snaregade.

4) Borger i København, boede i St. Pederstræde; jvfr. Nielsen: *Kbhvns. Diplomatar.* VI, 279.

gallne Kirsten Per Degnß, min Moster och jeg hafde saadan een Roe af altid och de andre, som laa j *M. Jørgens Huus*.

15.

Den Reise till Flemløse Bryllup er och af min Barnsdoms *Historier*, da min s. Morbroder Thomaß Bang, min Moster Mette¹⁾ och *M. Jørgen* och hans Børn waar i eett Sellskab derofwer. Kirsten Vind²⁾ war der och, dend Gang liden. Den uformodte Ildebrand, oß paak~~er~~

¹⁾ Se foran S. 6 Anm. 2.

²⁾ Kirsten Vind (f. 1644 † 1690) var Datter af Niels Vind til Grundet og den nedenfor ofte nævnte Fru Mette Rosenkrands i hendes første Ægteskab.

³⁾ I Følge Bloch: Den Fyenske Geistligheds Historie II, 163, indtraf denne Ildebrand 10. Juni 1656. Præsten i Flemløse, Gregers Pedersen Elysin, havde i Efteraaret 1647 (se Kirkehistor. Saml. 3 R. V, 218) ægtet Johan Monrads Moster, Karen Bang, og det er derfor urigtigt, naar det i Burman Becker's Udgave af nærvær. Skrift siges, at det var ved hans Bryllup, at Ildebranden fandt Sted. Snarere kan det have været Karen Bang's Søsters, Mette Bang's, Bryllup med Anders Hansen Guntzov, som dengang fejredes i Flemløse.

som om Morgenen mellem 3 och 4, da alle Mennsker laae endnu till Sengs och sof, afbrendte gandske Brudegaarden Dagen effter Bryllupett j een Hast, att wi saa gott som nøgen motte løbe ud, och Lofftett falt ned effter mig, som jeg gich ud af Cameret. Motte saa laane Klæder, till wj fich andre færdig. Dett war dett dejlige Flemløse, hwor jeg hoß min Mormoder ¹⁾ j min Barndom hafft saa fornøjeligt, ligesom i Synderbye ²⁾ och dend da saa dejlige Synderbye Hafve, om Morgenen alleene inde-
~~l~~øß Nagtergalen; paa Dalum, som den ~~h~~waar j sin *Flor*, der *D. Nelß Bang* ³⁾

Anders Guntzov's første Kone var nemlig død Aaret i Forvejen (se Hundrup: Stamtavle over Oluf Bangs Efterkommere S. 15).

- ¹⁾ Præsten Jens Nielsen Bang's anden Hustru, Ellen Jensdatter.
- ²⁾ Præst i Sønderby fra omtrent 1648 var Ditlev Johansen Monrad, f. 1613 † 1688; jvfr. Wiberg's Præstehistorie III, 270. Han var Farbroder til Forfatteren.
- ³⁾ Niels Hansen Bang, f. 1614, 1643 Sognepræst i Dalum, 1663 Biskop i Fyns Stift, 1668 Dr. theol., † 1676. Han var Fætter til Forfatterens Moder og gift med en Datter af den foran (S. 25 Anm. 3) nævnte Hans Nielsen Kølenbrunn.

boede der; i Medelfart dett dejlige Camerß, jeg laae, der ofven paa, den dejlige Hafwe, de smaa Smyche-Camre i dett saa dejlige Huus till H. Powelß¹⁾, som leegte saa well paa sin *guitarre*. Och nu er siden Folchene døde, och dett saa smuche Huus och Hafwe ligesom den Tijd borte och intet meere till.

16.

Dend store Pest i Kiøbenhafn falt ind i min Barnsdomßtijd, som jeg nyß waar ~~knægt~~ i *M. Jørgens Huus*²⁾; begynte att ringe ~~knægt~~ Morgenen Klochen otte for Lijg och gich saa

¹⁾ I Wiberg's Præstehistorie II, 406, nævnes Poul Sørensen Weile som Sognekapellan i Middelfart fra 1654, og det siges, at han maaske var gift med Ingeborg Monrad (formodentlig en Slægtning af Forfatteren).

²⁾ Det var dog nogle Aar efter, da Forfatteren her maa tænke paa den store Pest 1654 (jvfr. bl. a. hans Bemærkning om Mosterens Død). Ogsaa siden hen husker han fejl med Hensyn til det Aar, Pesten hærjede, idet han siger, at han efter Pestens Ophør tilbragte endnu 6 Aar i Skolen.

med Lijg dend heele Dag¹⁾) och ringte till Afften; døde saa mange hundrede Skole Børn, som jeg daglig omgichis med²⁾), och i Huusett, som jeg war, min Moster³⁾) och hindis Søn. Jeg gich allestedz och rørte wed de døde mit i den stercheste Pest, och Gud bewarte mig, att jeg hafde ingen Fare. Dend Boghandlere Christen Gertsøn⁴⁾), som da tiente *M. Jørgen* for Dreng, annammede alle Liigpengene for Scholen och kaste dem i een sydende Keell Wand. Min s. Moder skref da effter mig, och tog min ~~Moder~~ ~~Kjøben~~ Thomaß Bang mig med sig fra ~~Kjøben~~hafn, først till Roskillde, hwor wi *logede* till de højlærdisß Fogetß, som boede i een stoer dejlig Gaard bag neder wed de syf Møller, som drifwis af Kong Roeß Killder, hwor effter Roeskillde har sitt Nafn. Jeg tencher paa dens (!)

1) Om vor Frue Skoles Deltagelse i Ligbæringen i København se Rørdam: Kjøbenhavns Univ. Hist. III, 715—16, og IV, 275 flg.

2) Jvfr. Journal for Politik 1816, I, 264.

3) Kirsten Bang; † 22. Juli 1654.

4) Om ham se bl. a. C. Nyrop: Bidr. til d. danske Boghandels Hist. I, 252 og 257.

Tijd ochden da gyldene Tijd, hwor dejligt och lystigt der waar da for mig, och hwor jeg spatzerede om Morgen en med Solen, och der alle smaa Fugle wognede i den dejlige Hafwe der, och de lystige *environs* om Roskilde. Derfra fulltis jeg med min Morbroder till Soer och Herloffßholm, hwor Bispen¹⁾ møtte, och de begge som de to højeste af ald Geistligheden udy Danmarch alleting *examinerede* och efftersaae wed disse to adelige Skoler, som den Tijd waar i Floer, och Hofmesteren derofwer Falch Giøe²⁾).

Dett waar om Pintzedagß fejreste Tijd och paa de saa lystigste Stæder af Sieland. Siden skichede min Mor Broder mig till Corsør fra sig, och jeg ankom der om Morgen en Klochen tre, lagde mig ind i Cahyten som Jonas och sof, och wognede først, der wj war midt ude paa Søen, iblant een heell Haab Fruer och Jom-

¹⁾ I 1654 var Dr. Laurids Mortensen Scavenius Sjællands Biskop.

²⁾ Falk Giøe var død 1653. I 1654 var Jørgen Rosenkrands til Kjeldgaard Hovmester paa Sorø og tillige Skoleherre for Herlufsholm.

fruer, som laa runden om mig och hafde ont. I Nyborg, som den Gang war som eett Lysthuus, saa mand kunde iche see Byen paa den eene Side for luuter Hafwer och den store Skow, och paa den anden Side for den skønne Dyrehafwe, som laae mellem Slottett och Holkenhafn¹⁾, hwilchet siden altsammen blef ødelagt i Krigens Tijd, der Feltslaget med de swenske stoed for Nyborgh²⁾; i Nyborgh erindrer jeg mit smuche *logement* och Cammer till Hawen, som dett rindende Wand *ompasserede*, och hwor jeg, self uden Fare, førte Pesten med mig fra Kiøbenhafn i mine Klæder, som een Pige der i Husett toede och dermed forfremmede dend af Huset i Byen. Derfra reiste jeg till min Mormoder i Flemløse³⁾, hwor jeg erindrer mig om hindis Kielenskab med mig, om det Fyen, som war da i sin Floer allestedß, hwor jeg kom, j Synderbye, i Medellfart, hoß Bønderne paa Landet. I Jylland møtte mig

¹⁾ Det hed dengang endnu Ellensborg.

²⁾ 14. November 1659.

³⁾ Se foran S. 34 Anm. 1.

strax et Bud fra min s. Moder, som leete effter mig allestedß med Bekymring.

17.

Der jeg nu kom till Ribe, blef Portene om Dagen holte lugt och Wagt, att ingen, som kom fra befengte Stæder, motte komme ind, och jeg *passerede* som een, der kom fra Fyen. Min s. Moder tog mod mig med een usigelig Glæde och lagde mig som een sær Giest paa Salen alleene. Hun boede i eet smucht Huus paa Hiørnet wed Bispegaarden, och waar Bispens ¹⁾ Børn, som hand hafde de saa pregtige och ofver ald Rigett for Dejlighed berømte Døttre, om Juletijden enten hoß oß eller wi hoß dem till Giest och j Julestue; ligesaa till Tolderens ²⁾. Om Sommeren war jeg ude i

¹⁾ Biskop i Ribe var dengang Dr. theol. Peder Jensen Kraglund, som i 1650 havde sukcederet Forfatterens Fader.

²⁾ Kongelig Tolder i Ribe var dengang Karsten Olufsen, som tillige var Raadmand (se Kinch: Ribe Bys Hist. og Beskriv. II, 411, 627, 889 o. fl. St.

Hollsteen och paa Alsøe, hwor jeg erindrer mig om de dejlige Tijder och Stæder omkring Aabenraae, i Oxbyll, i Ketting, i Sønderborgh, till Dawidß den rige Mandß j Sæbeløf, i Ulchebølle¹⁾ och andre Stæder, hwor wj drog om och blef *tracteret* ofvermaade. Jeg erindrer mig om de dejlige Lunde wed Ketting, hwor jeg gich alltijd och spatzerede, hwor jeg brød min Arm och falt af Hesten, da jeg war et Barn och kaste mig paa den Hest med eett Par Tøffell; dett smuche Høerup, hwor de mange smuche Huuse war bag Gaarden wed Stranden af de Fiskere, som hafde Skibberom och seiglede paa Tydskland och andre Stæder; dett smuche Stæd i Sundett och andre. Siden erindrer jeg mig om dend store Lifßfare, min s. Moder och jeg waar j paa Mellfartsund. Wi gich ud een Winterafften och der paa falt ind udj Driffiß med en flyende Storm och Snee blandet med Regn, oß paakom, och blef Natt

¹⁾ Her havde Poul Jensen Evald, gift med Forfatterens Faster Kathrine Monrad, været Præst til 1651; se Danske Saml. V, 320; Giessing: Jubel-Lærere III, 1, 219.

och mörch, saa wj kunde intett see. Gud hialp oss, saa wi kom Mellfart paa dett sidste saa nær, att wi hørte, Klochen ringte syf, och kom fra største Liffßfare well j Land. Same foregaaende Sommer war jeg ude att lustere med min s. Moder hoß hendis Bønder och erindrer mig om de dejlige Skofwe wed Elltang och andre Stæder wed Kolding, om de dejlige Sommerafftener, jeg gich alleene ud att spatzere i Marchen, om dett dejlige Lærskow¹⁾ och den dejlige Hafwe, saa jeg dett Pestens Aar *passerede* i Ribe, i Hollsteen och i Jylland paa Landet med stor Fornøjelse.

18.

Kom saa, der Pesten war forbj, ofwer till Kiøbenhafn igien och *studerede*, først i Skolen fire Aar under D. Oluf Borch, siden to Aar²⁾

¹⁾ D. e. Lejrskov.

²⁾ Jeg har før gjort opmærksom paa, at denne Angivelse er unøjagtig; jvfr. foran S. 35 Anm. 2.

under *M. Jørgen Eilersøn* och *M. Gregerß, Conrector*, och kom saa ud att *studere* paa *Academiet* under *Professorerne* ¹⁾); och som *Wallet* stod een hver fri, udwallte jeg till min Skolemester paa *Academiet D. Thomas Bartholinus*, for hand waar berømt blant alle de andre af sin sær Fromhed och Dyd. Kiøbte saa min Kost i Closterett ²⁾), hwor Kongen ellerß gaf eett hundrede unge Personer fri Kost, som self iche hafde Middell, men de, som hafde Middell, motte kjøbe sin Kost hoß Forstanderen, och war dette som eett *college*, hwor mand end och ofwer Borde *disputerede* om alting for att lære att wide om allt. Blef saa udlært, att alle forundrede sig ofwer mig, midt i de største *Assembléer*, i Kircherne, med att præche, paa *Academiet*, naar de waar nogle hundrede for-

¹⁾ Forfatteren blev, i Følge Universitets-Matriklen, indskrevet ved Universitetet den 27. November 1656. Han er indført i Matriklen som den første af 23 Dimittender fra Københavns Skole, blandt hvilke var Niels Stensen. Som hans Privatpræceptor anføres — i Overensstemmelse med hans eget Udsagn — Thomas Bartholin.

²⁾ D. e. Kommunitetet.

samlett, midt iblant alle att staae op att *disputere* mod de lærdeste af *Professorerne*, som alle de andre waar ræd for; gich op till *Attestatz* att lade mig ofverhøre; naar alle de andre, som hafde *studeret* ofwer till i heele Aar, sad och ¹⁾ ristede af Angist och Frygt, gich jeg op, uden att hafve betencht mig tillforn paa nogen Ting, med leende Mund och swarte, saa de alle forundredis. Fich saa min Afskeed fra *Academiet*, att jeg hafde intet meer med dem att bestille. Wærende den Tijd, saa well paa *Academiet* som j Skolen, i hwor liden och ung jeg enda waar, waar dog alle de andre, som endoch waare store och gamle Karle, ræd for mig; dend *vivacité* och *courage* hafde den gode Gud gifvett mig. Wi hafde da rottett of sammen, eett Sællskab af nogle wisse de fornemmeste Folchis Børn, som war meest *resolveret*, och de hafde udwalt mig till deris *chef* och *Commandeur*, som jeg kundett wærett deri *Captain*, med saadan *Respect* och Lydighed, att de torde och kunde intett giøre uden mig. Wi

¹⁾ Haandskriftet har: *och sad*.

hafde opsatt woris wisse *Articler*, hwor effter woris *société* skulle rette sig, hafde woris *Fiscal* och Sparbøsse, hwor i skulle gifwis till Straf, [af] hwem som endoch med een udydig Tale kunde forsee sig, saa att allting i woris *société* waar anseet till Dyd; och paa dett iche nogen af woris *société* skulle wide, hwad Hoere eller Hoerehuus waar, som andre unge Folch besmittett sig med, hafde de tillagt een hwer sin Jomfrue, som hand skulle tragte effter och der wed afholddis fra ald Udyd, ligesom i *Romanerne* forstillis. Mig hafde de tillagt Jomfrue Birthe Rantzou, som da *passerede* for den dejligste, mand wiste¹⁾; war een 14 Aar gammell

¹⁾ Birthe Rantzau, Datter af Fredrik R. til Asdal. Hun blev siden (1660) gift med Korfits Trolle til Sandholt, der døde 1684 som Gehejmerraad. I December 1658, altsaa under Krigen med Sverig, lykkedes det hendes Fæstemand, som da var Kammerjunker hos Kongen og spillede en meget virksom Rolle ved de Forsøg, der gjordes paa at fremkalde en Rejsning i Skaane mod Svenskerne, at føre Birthe Rantzau, som da var i Skaane, over til København, hvilken Historie vakte den største Opmærksomhed i Sverig og bl. a. oftere kom paa Bane under den Sag, der rejstes i Malmö mod Korfits Ulfeldt; jvfr. bl. a. A. M. Hiøring: Leys-

den Gang, och kom af: Wj war nogle af oß i Julestue till den gamle H. Hendrich Rantzoes¹⁾, hwor hun ochsaa waar kommen, saa som hindis Moder²⁾ boede neste Huß der wed, och hun løb altid der ind till een Jomfru Urne, som war hoß den gamle Hendrich Rantzoes Frue. I denne Julestue syntis de, Birthe Rantzo lod meere tyche om mig end om nogen af alle de andre, och jeg, som war da och iche mange Aar elligre end hun och nyß begynt min Ungdoms fejreste Blomster, hafde ochsaa mine Tancher och Indbildninger, saa att, i hwad Leeg dett waar, kom Birthe Rantzo och jeg altid

Krantz (1677) Bl. S 3, v.; Nyt histor. Tidsskr. IV, 33 og 75; Danske Saml. 2 R. I, 175; mit Skrift: Leonora Christinas Historie I, 324. Om et senere Kærlighedsforhold mellem Birthe Rantzau og Griffenfeld se O. Wolff: Griffenfelds Levnet S. 45—46.

- ¹⁾ Formodentlig menes Rigsraad og Ridder Henrik Rantzau til Schoneweide, Aagaard, Møgelkær osv.; der døde 1674, 76 Aar gammel, som Stiftamtmand i Aarhus. Han var Farbroder til Birthe Rantzau. Hans Hustru hed Sophie Lindenov.
- ²⁾ Ide Skeel, Datter af Otte Skeel til Hammelmosc. 1632 blev hun gift med den før nævnte Frederik Rantzau, som døde 1645. Hun selv døde 1684.

sammen att welle hwer andre, och i hwor well jeg siden af *Mademoiselle* Eilers, siden Friherinde Fuihren kaldett¹⁾, blef ført i atskillige Julestuer af de fornemmeste Borgerið i Kiøbenhafn, hwor iblant andre war da den saa berømte Giertrud Jørgensdaatter²⁾, som hun och war megett dejlig och rijg, och hwor hun kom, hafde saadan sær *Distinction* for mig, saa de andre i Sællskabet af Fruentimmerett waar *ja-louse* ofwer hinde, och alle støtt paa mig, saa deris Ordsprog war, dett war een ulidelig Indbildning och Hoffart, dend Karl fullte, saa kom dog ingen i min *esprit* mod Jomfru Birrethe Rantzoe, indtill hun blef siden gifft. Och Gudß synderlige Forsyn, att jeg nu skulle blifwe hendið Børns Formynder och see hinde paa Bratrollborgh i den ynchelige Tillstand berøfwet

1) Margrete Eilersen, f. 1651 † 1708, ægtede Diderik Fuihren til Vindingegaard (f. 1656 † 1686), som 1677 blev ophejet i Friherrestanden. Se bl. a. Lengnick's Stamtavle over Eilert Jacobsen's Slægt.

2) Datter af Renteskriver Jorgen Hansen. Hun var født 1648 og blev 1663 gift med den kgl. Historiograf Mag. Vitus Bering. Hun døde 1678. Se om hende især Histor. Tidskr. 5 R. I, 59 flg. og 89.

sin Fornuft, som jeg i sin Ungdom seett i den Floer ¹⁾).

Denne woris *Societet* waar da saa bekient, att alle kiendte oß. *M. Jørgen Eilersøn* kallte mig *Catilina* effter den *Catilina* till Rom, som hafde eengang rottett een heell Haab af sine unge Camerader till sammen och slogiß dett blodige Slag med den romerske *armée* uden for Byen. Hand lignede mig alltijd wed den unge *Catilina* och woris *Societet* wed den *catilinarische Conjuratiön*. Wi blef siden *dissiperede* och, som alle andre werslige Ting till, som wi hafde alldrig wærett till, i dett somme reiste ud af Landett, somme gaf sig i Krigen, och der er nu ingen af dem alle tilbage i denne Werden uden jeg allene.

¹⁾ Forf. kommer i Slutningen af dette Skrift atter tilbage til, at han 1687 blev sat til Formynder for Korfits Trolles og Birthe Rantzaus to Sønner (Frederik og Niels), af hvilke Frederik efter sin Faster, Birthe Trolle, arvede det af hende oprettede Baroni Brahetrolleborg.

19.

Paa den min Ungdoms Tijd indfalt dend Kiøbenhafns Belejrings Thijd. Jeg waar da nyß krøben ud af Skallen eller Skolen, och der denne saa uformoedte Ulyche kom paa, som mand om Søndagen i Kirchen mitt under Højmesse fich att wide, Kongen af Swerrig wed Corsør war falden ind i Selland igien med sin Armee, da mand hafde ofwerlatt ham alt, hwad hand begerte af woris Lande, Skibe och Folch, war da s. Kong Friderich och alle Folch i største Forskrechelse ofwer dette uformodelige Indfald, da wi hafde ingen Skibe eller Krigßfolch, men nyß gifwett dem bort till Kongen af Swerrig, Woldene om Byen mangestedß platt aaben, ingen Forraad, som dett war da sidst i *Augusti* Maaned, da Høsten begyntis, och mod den Tijd een hwer skulle forsee sitt Huus mod Winteren. Endelig, der Kongen lod Borger-skabet opfordre paa Slottet till sig och med den bedrøfwelige *Resolution* och de Ord: „Jeg will da døe i min Reede“, spurde Borgerskabet ad, hwad de wille gjøre, blef de saaledis alle

bewægett, att de *resolverede* att wofwe deris¹⁾ Kone och Børns Bloed for Kongen. Derpaa strax Trommerne rørt och *publiceret*, hwad af unge Folch, som ej *dependerede* af Byen, der wille tage Gewehr i denne uformodte Ulyche till Kongens och Rigets Forswar. Een af de allerførste, som godwillig bød sig till, waar jeg, och som alle unge Karle, aff hwad Slagß de ochsaa war, blef siden indeellt i wisse *Compagnier* och *Regimenter* for sig self²⁾, saa kom jeg med een Deell af mine Camerader paa den Post att staae, som war lige ofwer for Kongens Hafwe, hvor Woldene war gandske nedfalden, och wj motte self gaae och trilde med Hiullbørene om Dagen for att befeste den Sted, som wj skulle staae paa och forsware. Obersten och de andre *Officerer* gich hwer med sin Hiullbar for wed oß och trillede, for att ingen

¹⁾ Dette Ord er skrevet to Gange.

²⁾ Af en „Rulle over Studenternes Regiment“, som er optaget i September 1658, sees, at Johan Monrad stod i 3. Kompagnis 2. Rode; se Rørdam: De danske og norske Studenters Deltagelse i Kbhvns. Forsvar S. 163.

skulle være bedre end den anden. Obersten var Kjeld Lange, som var forlofvad med Grefinde Skeell och blef siden skøtt paa Wolden och døde¹). I same Beleiring lerte jeg, hvad een Beleiring waar, och har frem for alle andre att tache Gud, som saa synderligen førte mig igiennem dend forferdelige Tijd, hwor jeg erindrer mig om to Aarß Beleiring, om Stormen for Byen, hwor wj hafde self giort oß Hytter att were i och grafvett oß neder i Wollden, motte holde Wagt paa Wollden Natt och Dag, kom aldrig i Huuse eller i Seng, indtill den hollandske *secours* kom, stoed hwer sin Time ofven paa Brystverket af Wolden och midt i dend stercheste Frost, Regn och Snee om Natterne holt Skeltvagt mod Fienden, som laae uden for Wollden och skød ind i Byen med gloende Kuler och Granater. Byen war i dend *nécessité*, att eengang paa fiorten Dage hafde

¹) Jvfr. bl. a. Rørdam anf. St. S. 44. Han blev skudt den 3. September 1658. Kjeld Lange, Søn af Gunde L. til Brejninge, var trolovet med Birthe Skeel Christensdatter, som siden var tre Gange gift, 2den Gang med Grev Christoffer Parsberg.

wi iche Øll i Byen, end iche hoß Kongen, men wj drach Wijn i dend Stæd, och jeg i den Tijd war ligesaawell *tractered* som i Fredß Tijd, saa mig manglede intett. Af mine Camerater blef atskillige, men iche eett Haar rørt paa mit Hofwed. Gud lade mig aldrig glemme Kiøbenhafns Belejring och Storm!

20.

Wed dend Thijd, som mine forige Camerater paa *Academiet* da waar alle adsprede, saa wj saais aldrig meere, uden dend eeniste Gert Skrøder, som siden wed forige Grifensfeldß Bistand, som war hans Sydskinde Barn¹⁾, *avancerede* saa wijtt, att hand blef *CanceliRaad* och hollte eett megett fortroelig Wenskab med mig

¹⁾ Griffensfelds Moder, Marie Motzfeld, var Søster til Gert Schrøders Moder, Eva, gift med Herman Schrøder, Borgmester i Roskilde. Om Gert Schrøder (f. 1645 † 1677) se bl. a. Universitetets Ligprogram over ham og Leth og Wad: Meddelelser om Dmitterede fra Herlufsholm S. 56. Et latinsk Brev til ham fra Joh. Monrad, af 5. Septbr. 1661, haves i Bølling's Brevsamling paa det store kgl. Bibliothek.

och *passerede* mangel fornøjelig Tijd samen baade i Griefenfelds Moder's Huus, hwor hand hafde sit Cammer nest op till Griefenfelds, och wj tre samledis der, saa och till Skrøder's Fader's i Roschild, som waar een ugemeen forstandig och fornemme Mand¹⁾, der hafde lenge reist och hafde stor *correspondence* i fremmede Lande, saa mand i hans Huus blef ofwermaade *tractered*; paa den Tijd war megett af min Omgengelse Johan Brunchardus och Vesterborgh. Denne Brunchardus war een gammell Karl af dend gyldene Tijds Lefninger, da henimod tredsindstyfwe Aar och aldrig gifft, lefwet af sin egen Middell, war *devot* och alltijd saa lystig och j saa god *humeur*, att ald Adelen, naar de kom till Kiøbenhafn, drogis om att byde ham till Gest och faae ham till sig, blant andre i sær Fru Dorthe Rosenkrantz af Skaane²⁾.

¹⁾ Ogsaa over Herman Schrøder (f. 1616 † 1665) haves et af Universitetet udstedt Ligprogram.

²⁾ Uden Tvivl den Dorthe Rosenkrands, som var Enke efter Otte Thott til Næs m. m., og Datter af den lærde Holger Rosenkrands. En af hendes Sønner, Knud, ægtede 1682 den før omtalte Grevinde Birthe Skeel.

naar hun kom, der war hanß rette Hiem. Een anden waar Jens Vesterborgh, som hafde været Prest i Lolland och i sitt første Aar, som hans Kone kommen for tilig, blef satt af sitt Kald¹⁾, och som hun strax døde, qwjterede hand Danne-march och waar borte udj fremmede Lande mere end trediwē Aar, saa ingen kiendte ham, nu hand kom tilbage, uden denne Brunckhart; och war min største Fornøjellse att være i Sellskab med disse to, nar de kom paa dend gamle Tijdß *Historier*. Wi war saa tijtt paa Lagorden²⁾ och andre Hawer sammen, men i sær den lille Have wed Nørreport, som ingen kom ind uden wj och lod oß self *tractere*. Naar disse to sad under de grønne Træer och sang af de gamle Kempewijser eller andre af deris gamle Wijser, motte mand lystis wed att høre dett, saadanne artige Stemmer hafde disse to gamle Mænd. Denne Vesterborgh waar rijg

¹⁾ I Følge Wiberg's Præstehistorie (II, 528, og III, 533) var Jens Hansen Vesterborg først Sognekapellan ved St. Hans Kirke i Odense og derefter Sognepræst til Vesterborg og Birket paa Lolland; blev afsat 1635.

²⁾ D. e. Ladegaarden.

och hafde ført ind med sig een Haab dejlig Tøj, och i den Sall, som hand hafde i sitt *logement*, *tracterede* oß offte och hafde saa opsmychet den med persiansche Tapeter och Decher, att mand kunde intet see dejligere eller [wære?] bedre *tracteret*.

21.

I Belejringenß Tijd kom jeg i sær Wenskab och Cameratskab med een Deell unge *Officerer*. Men blant dem waar nogle, som gjorde med mig een *particuliere* Wenskab, och hafde wj woriß *société* for oß self. Af dem er nu ingen tillofwerß uden *GeneralMajor* Johan Vibe¹⁾ och *GeneralMajor* Fuchs²⁾ i Holsteen, och dett, som er i sær att tache dend gode Gud for, att hand har bewarett mig saa synderlig, da alle disse mine Camerader ere synderlig omkommen.

¹⁾ Uægte Søn af Peder Vibe til Gerdrup. Han blev adlet 1671 og døde 1710 som Vicestatholder i Norge.

²⁾ Andreas Fuchs, født 1641, død 1720 som Gehejmerraad og Amtmand i Rensborg.

Af dem var Owe Rosenkrandtz¹⁾, Jens Rosenkrandtzis Broder, som af een Kaaß blef stuchett ihiell i Johan Lehns²⁾ Stue, och jeg till ald Lyche waar just den Gang intett hoß, da same Rosenkrandtz och jeg war ellerß alltjyd sammen. Laurß Grubbe³⁾, som endoch blant de andre hafde eett sær Wenskab med mig, blef i den ungerske *Campagne* huggen ihiell af Tyrchen, och som Herlof Trolle⁴⁾ war och der, førde hand mit Bref tillbage, som war skrefwett till Laurß Grubbe och ankom den same Dag i

¹⁾ Søn af Jørgen Rosenkrands til Kjeldgaard, født 1647, dræbt 1671 (Marmora Danica I, 160). Broderen, den senere Etatsraad Jens R., er især bekendt som Videnskabsynder og Bogsamler; død 1695.

²⁾ Bekendt Vinhandler i København.

³⁾ Laurids Grubbe († 1665) og den strax efter nævnte Knud Grubbe (f. 1638 † 1670) var i Følge Benzon's Stamtavler i Geh. Ark. Sønner af Jakob G. til Røgle og Agersvold og Hilleborg Daa.

⁴⁾ Den senere Etatsraad Herluf Trolle til Snedinge og Vognstrup, Søn af Rigsadmiral Niels Trolle og gift med Lisbeth Krabbe, Datter af Niels Krabbe til Skellinge og Mette Bille. Han blev ved dette Giftermaal Halvsvoget til Monrad, da dennes Svigermoder, Mette Rosenkrands, i sit tredie Ægteskab var gift med Niels Krabbe.

Lejren, som Grubbe blef slagen. Knud Grubbe, denne Lars Grubbis Broder, som och waar af wor Sellskab, een saa trofast och braf Karl, att alle woris andre Herremend reddedis for hans Styrche och *bravoure*, blef stuchet ihiell for Haanden af een *Lieutenant* Keller, een Stymper, och saaledis blef de siden skilt ad. Men i hwor ryggeløß eet Sellskab dette syntis, saa war Gud mig saa naadig, att de alle hafde ligesom een synderlige Undseellse och tillige een *Affection* for mig, saa jeg aldrig waar med i nogen udydig *Action* med dem, men de langt meere lod sig alltijd sige af mig. I *Collationer* paa Fuhrens Kieller och andre *traiteurs*-Huuse skeede intet, uden jeg waar med, och waar saa daarlig i den Ungdom, att jeg satte een *gloire* der i, att ingen kunde driche med mig, saa, i hwor megett jeg drach, waar jeg lige ædrue. Der paa war wj atskillig Gang samlet i Karen Powelsdaatters Huus, som war da eett af de beste *Logementer*, hwor *Monsieur Helsing*¹⁾,

¹⁾ I „Rulle over Studenternes Regimente“ (Septbr. 1658) nævnes en Albert Christopherson Helsing som staaende

som siden døde der i Huusett, ofte *tracterede* os, som ogsaa holt sær Wenskabss Fortroelighed med mig, och hafde jeg dett (!) et sær Selskab, som wj samlede os: war denne Helsing, Luxdorph, nu Ober-*Secreterer*¹⁾, Bentzon, nu paa Skat-Cameret och *Estats-Raad*²⁾. Af Stats-Folch war dett *Compagnie*, och de skulle endelig hafve mig hoß sig, ellers duede dett intett.

22.

Men jeg waar alldrig meere fornøjett, end naar jeg waar alleene for mig self; som naar jeg wille rætt *divertere* mig, saa hafde jeg da nogle wisse Huuse, som till Edings i Kongens

i 3. Kompagnis 2. Rode (se Rørdam: De danske og norske Studenters Deltagelse i Kbhvns. Forsvar S. 163).

¹⁾ Bolle Luxdorph, f. 1643, blev 1688 Oversekretær, men mistede denne Stilling 1690; † 1698. Jvfr. om ham især Personalhistorisk Tidsskrift I, 37 flg.

²⁾ Niels Benzon, f. 1646, blev 1674 Assessor i Kammerkollegiet, 1684 Kancelli- og Kammerraad, 1685 Generalprokurør, 1688 Estatsraad osv. Han døde som Gehejmerraad 1708. Se om ham bl. a. Leth og Wad: Meddelelser om Dimitterede fra Herlufsholm S. 58.

Gade, Hans Philipß i Østergade¹⁾, den gamle Tydskøllwraegerß paa Westergade, som waar een meget fornemme Mand och som *Inspecteur* och Tolder ofver alt dett fremmede Øll, som blef indført; och som hand waar een gammell Mand och uden Børn, megett lystig och høflig och holt ingen Øllsall i sit Huus, men sollte till Wijnhandlerne alleeniste Fade fremmed Øll j Lester Tall, saa hafde same gamle Mand, som heede Madtz Persøn²⁾, dett *rareste* af tydsk Øll och skøn Mød henlagt for sig self, och blef mig alltijd forunt een Stue *à part*, naar jeg wille komme der hen och *tractere* mig, hworom som och i dett *traiteur* Huus paa Nørregade, hwor Maden waar alltijd saa *delicat*, som och till Mogensis i Cappadocia, mig alltijd blef een Stue *à part* indrømt, som ingen anden kom i.

¹⁾ I Københavns Grundtakst for 1661 (Nielsen: Kbhvns. Diplom. I, 729) nævnes som liggende i Kongensgade (d. e. lille Kongensgade) „Nicolai Edingers Vintappers Hus“. Hans Philip boede (i Følge Nielsen: Kbhvns. Historie og Beskriv. IV, 306) i nuværende Nr. 35 paa Østergade.

²⁾ Han boede (i Følge Nielsen sidst anf. St. S. 307) i nuværende Nr. 6 paa Vestergade.

Ligesaa till Edings i Kongensgade den store Stue kom ingen i uden jeg, i Dyrkiøb och i Gottkiøb¹⁾ och till Johan Lehns enten den største Stue neden i eller Salen ofwen paa; paa disse Stæder gich jeg da gandske alleene, naar jeg wille²⁾ well och fornøjelig *tractere* mig. Och dett allerbeste af alle Slags, som de intett sollte ellerß for Penge, dett war alltijd for mig. Jeg kand intett noch forundre mig ofwer den sær Naade, den gode Gud alltijd hafft for mig à *part*, derfor skrifwer jeg dette, och wist er dett, haffde jeg wæret Herre i alle disse Huuse, saa kunde mand aldrig saa hafwe føjet mig. Naar jeg kom, saa lugte jeg mig inde, indtill jeg ringte, och hafde ingen Sællskab uden mig self och mine egne Tancher, och ald Werdsens Sellskab hafde iche kunde *fourneret* mig saadan fornøjelig Omgengellse som min egen eenlige *Person* och Tancher, naar jeg wiste, der war ingen nær. Follchene i alle disse Huuse war

¹⁾ Laa (i Følge Nielsen: Kbhvns. Hist. og Beskriv. IV, 307) paa Nørregade ved Siden af Petri Kirke.

²⁾ I Haandskriftet staar: wille jeg.

saa waant wed min Maaneer, att de keerte sig intett effter, uden naar jeg ringte eller loed kalde dem.

23.

Angaaende Otto Kragß Huus, da waar och Gudß synderlige Forsyn. Otto Kragh kom, nu Freden war sluttett, fra Holland, war der *Ambassadeur extraordinaire*¹⁾ och hafde *resolveret* att skiche sine to Sønner²⁾ strax ud af Landett saaledis, att i den Stæd de i forige Tijder skulle lære deris *Exercicer* paa Soer, som da waar *ruineret*³⁾, wille hand lade dem reise disto lengere och lade dem ligge desto lengere i hwer Land. Dette siger hand ofwer Boerde till Rigens Drostis, Jochum Gerßtorphs⁴⁾, och derhoß, wiste

1) Om Rigsraad Otte Krag til Voldbjergs Sendelse til Nederlandene 1659 se Hofman: Danske Adelsmænd I, 187 flg.; Becker: Saml. til Fr. III.s Hist. I, 200.

2) Christian Frederik Krag (f. 1650) og Niels Krag (f. 1653).

3) Akademiet blev nedlagt 1665, efter at det en Tid lang havde været i Forfald.

4) Rigshovmester Jochum Gersdorf blev i Oktober 1660 udnævnt til Rigsdrost.

hand nu eett ungt Menniske af fornemme och got Folch, som kunde holde hans Børn Selskab, wille hand gifwe ham een fri Reise med dem. *D. Borch*, som waar da hoß Rigenß Drost, begynte strax att tale om mig som den, hand hafde self optuctett och kient af Barnß-been, och som s. Otte Kragh weret Lenßmand i Ribe¹⁾ och i sær kient mine s. Forældre, bifalt hand dett meget och bad, om iche *D. Borch* wille fornemme der om, som *Borch* och strax skref. Jeg waar kort tillforn ofverreist till Aarß att besøge min s. Moder²⁾ och see om att giøre mig nogen Penge till att reise ud af Landett paa min egen Haand, men som Freden nys war sluttett, fant alle i saa slett Tillstand, att hwad Penge mand hafde udsatt, war da umueligt att faae nogett af, och der ofwer slett Haab for min Reise. Reisen ofwer

¹⁾ Fra 1655 til 1658.

²⁾ Da Forfatterens Søster, Anna Monrad, i 1659 blev gift med Mag. Hans Rhumann, Sognepræst ved Aarhus Domkirke, flyttede hans Moder til Aarhus og døde her den 19. April 1669 (Giessing: Jubel-Lærere III, 1, 223).

till Aarß bør jeg alldrig att glemme, thi som ingen kunde reise till Landß for de *marcherende Troupen*, da de swenske blef *transportered* af Seland ofver till Skaane, saa hafde Erich Rosenkrandtz ¹⁾, Oberste Hans Frijß ²⁾ och andre tinget sig ind med Fruer och Børn paa een engelske Galiothe, som gich till Aars; derpaa tinged jeg mig ind med och fich min Seng for mig i den store Cahytten. War ellerß en tre à fire hundrede Mennisker inde, som laa i Rumene her och der, men som disse Fruer och Jomfruer fich saa ont, war det mig intet mueligt, jeg kunde were i Cahytten, och som ofß paa kom een ofwermaade stoer Storm, bad jeg *Capitainen* om een anden Pladtz, men nu, der war gandske ingenstedß Rum uden midt j, hwor der laae fult af Tiere Tønder, bad jeg ham der om, och lugte hand mig der ned om Afftenen, som den stoere Storm begyntis, och

¹⁾ Til Rosenholm, f. 1612, † 1681 som Gehejmeraad og Stiftsbefalingsmand over Aarhus Stift.

²⁾ Til Klausholm. Om ham se bl. a. hans Selvbiografi i Danske Magazin IV, 131 flg., og det nødvendige Supplement D. Mag. 4 R. VI, 289 flg.

lugte till effter mig igien. Same Natt blef saadan forfærdelig Storm, att wi war oppe under Norge, och alle waar *desperat* och hafde taget Afskeed med Werden; om Morgenen mod Klochen 9 huusede mand først paa mig, da Stormen hafde satt sig, och der mand lugte mig ud, wiste jeg af ingen Ting att sige, saa roelig haffde jeg swøbt mig ind i mine Reiseklæder och lagt mig blant disse Tieretønder. Fra Aarß reiste jeg, saa snart jeg fih *D. Borchis* Breff, med eett Skiberom der af Byen, och som jeg gich i Skibett een *Şøndag* Afften och lagde mig i min Seng i Cahytten, sof well och stod op om Morgenen, Klochen kunde være otte, och gich ud paa Skibett att wille see mig om, stod wi for Kiøbenhafns Toldboed, da jeg tenchte, wj motte ligget for Aarß endnu.

24.

Otte Kragh tog mig strax i sitt Huus. Den Karl, som skulle reise med Børnene, war een artig Karl, gaf sig till de swenske siden och waar *Lieutenant* till Hest. Thi, som i Begyn-

delsen jeg kom i Otte Kraghß Huus, allting gich till paa sin *ambassadeursch* med Hofhaltung och *tractament*, och hand hafde endnu alle hans Folch af *Ambassaden*, war och neffnt till att wære *Canceler* i Christian Thomsøns Sted¹⁾, saa falt strax der paa den Forandring med Arfwereegeringen, och Otte Kragh och hanß Huus blef gandske forandrett, alle Folchene affskaffett. Hand bad, jeg wille hafwe Taallmodighed, dette kunde iche staae lenge. Jeg war well nød till att hafwe Taallmoedighed, jeg hafde intet af mine Middell. *D. Christen Nold*²⁾ hafde Indseende till Børnenis *Studering*, som hand och siden fich sitt Cammer der i Husett. Sogne Prestens Søn paa Christianshafn³⁾ waar som under ham till att læse for

¹⁾ Jvfr. Becker's Saml. til Fr. III.s Historie I, 200.

²⁾ Født 1626 † 1683. Han blev 1664 Professor theologiæ ved Universitetet og 1678 Dr. theol.

³⁾ I Følge Wiberg's Præstehistorie II, 151, var Mag. Rasmus Byssing Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn fra 1659 til 1686. Før ham havde Mag. Niels Aagesen (Hagæus) beklædt den samme Stilling. Det kan maaske være tvivlsomt, hvem af de to Mænd der her tænkes paa.

dem och hafde sitt Cammer der j Gaarden. Jeg fih et lidet Cammer endelig, som war ellerß Fruens Smyche-Cammer, som Otte Krag endelig och med stor Nød aftrengede Fru Ane¹⁾, thi hun wille intet miste dett. Den eldste Søn, Christian Frederich, som skilte iche mange Aar fra mig, thi jeg war megett ung, jeg kom først i Otte Krags Gaard, døde først, och saa Faderen eet Aarß Tijd der effter²⁾, saa alle mine Anslag blef underlig forrygt. Nelß Kragh begynte att woxe till, och som hand effter Faderens Død skulle self begynde att tage sig sitt Godß an och kunde i ingen Maader stemmis med sin Moder och sine andre Wenner, arbejdede hand paa att gjøre eett *à parte* och fortrolig Wenskab med mig, som och waar af dend *tendresse* och Fortrolighed, som jeg har seett faae Lige till. Dett kand jeg sige med

¹⁾ Otte Krags Hustru war Anne Rosenkrands (f. 1619 † 1688), Datter af Holger R. til Glimminge.

²⁾ Christian Frederik Krag døde 10. Septbr. 1662, Faderen 4. Febr. 1666; se bl. a. T. Klevenfeldts Stamtavle over Familien Krag. (Udgivet af A. Petersen.) Kbh. 1868.

Sandhed, och dett wiste ald Werden noch att sige af den Gang, att hand i de unge Aar indtill hans nittende, hand reiste ud af Landett, *passerede* som een af de allerskicheligste unge Herremend, saa ingen af alle de, der hafde reist, kunde giøre ham noget tillforn, och der war de, der torde sige, der war meere Forstand i hans mindste Finger end i hans Faderß gandske Legeme.

Och i hwor well jeg hwer Dag arbejdede paa att komme af dett Huus och komme ud af Landett, saa kunde jeg iche komme fra Nelß Kragh, thi saa snart hand fornam nogett der om, hengte hand mig om Halsen, græd, bad och plagede mig saa lenge, att jeg wille iche forlade ham, nu hand hafde iche Wen i Werden, men jeg wille følgis med ham af Landett som de to fortroeste Wenner; alt, hwad hand hafde i Werden, skulle wære Halffparten mitt, och skref hand mig endoch de *tendreste* Brefwe till, saa ingen Wen i Werden kunde skrifwe meere *tendre* och fortroelig; och som det lachede alt mod den Tijd, hans s. Fader i sitt *Testament* hafde *caveret* hand skulle opbie førend

att reise ud, paa dett hand kunde reise uden Hofmester och selff forestaae sig och sine Midde-
ler, ofwertallte hand mig endelig att bie till den
Tijd, paa dett wj kunde giøre Sellskab sammen
ud af Landett. Men alt dett, der meest ofwer-
talede mig till att bie i dett Huus saa lenge,
war dend fortrolige och fornøjelige Omgengelse
med ham, een sær och sand rett Gudßfrygt
och Gudsfruchtighedß daglige Øfwellse, Kiendelse
af Werden, saa fuldkommen, att een well er-
faren af 66 Aar kunde iche hafve dend bedre,
och een Omgengelse, som waar mere werd end
alle de andris, jeg kiente, waar dett hoß ham,
som holt mig, saa jeg kand noch sige, jeg *pro-
fiterede* noch saa meget af hans *condvite*, som
hand af min ¹⁾).

25.

Jeg erindrer mig herwed, naar hand søgte
alt dett, hand kunde tenche att være effter min

¹⁾ Niels Krag dode 1713 som Gehejmerraad. En Be-
tænkning om hans „Information“ af hans Morbroder
Oluf Rosenkrands, fra Aaret 1669, er trykt i Danske
Mag. V, 365 flg.

humeur. I Kiøbenhavn, hwor well een Part, som iche kiente mig, wille sige, jeg war Nels Kraghs Hofmester, saa ¹⁾ waar hand snart lige saamegett min Hofmester, som jeg hans, thi hwad hand *remarqverede* hoß mig, som waar werd att endre, dett *demonstrerede* hand mig paa same Maaneer som jeg ham, och hand hafde een ugemeen Forstand dertill. Naar hand *studerede* i sine Bøger, war der nogett, som hand intett kunde finde sig udj, sporde hand mig der om; for *Resten* hafde hand sine Forretninger med italiensch och frantzøsk Sprog-mestere, Skriffmester, Dantzkestere, Fectmestere, Berier och andre *Exercitz*Mestere, saa hand hafde snart ingen Time leedig. Jeg for min *particulier* hafde well fri *logement* och Bord, mens jeg spised mig self meest och lod hente Mad hoß den frantzøske Koch och andensteds paa mit Cammer. Fru Ane, Nels Kraghs Moder, forærede mig engang 500 Rdl., men ingen

¹⁾ Dette Ord er i Haandskriftet skrevet to Gange.

som dend gode Fru Mette Rosenkrantz¹⁾, som forærede mig da och da saa mange Penge, och jeg weed intett hwor for. Jeg reiste atskillig Gange ofwer till Hechebergh for att opwarte s. Fru Mette, effter som hun self begerte dett af mig. Jeg erindrer mig om Lund, der jeg waar ofwer med een Haab andre fra Kiøbenhaffn att see de *Cerimonier* med Lunds *Academiets* Indstiftelse²⁾, och hwor wi blef *tracteret* paa Lundegaard, reiste saa der fra till Hecheberg, hwor jeg alltjyd laae for mig self paa Hiorte-stuen, och s. Frue Mette lod alltjyd uformerckt mitt Flaskefoder der fylde, saa i hwor megett der blef druckett aff, fant jeg dett alltjyd lige

¹⁾ Forfatterens senere Svigermoder (f. 1624 † 1683). Hun var Datter af Holger Rosenkrands til Glimminge og altsaa Søster til Otte Krags Hustru. Hun havde først været gift med Niels Vind til Grundet († 1646), derefter med Erik Bille til Løgismose († 1656), og endelig med Niels Krabbe til Skellinge († 1663). Hun ejede mange og store Godser, især i Skaane, deriblandt de strax efter nævnte: Hekkebjerg og Asser-torp. Jvfr. om hende bl. a. Ljunggren's *Skånska Herregårdar*, passim, og Weibull's *Samlingar till Skånes Historia* etc. 1870. S. 67 flg.

²⁾ 1668, den 28. Januar.

fult; de smuche *Promenader* wed Hichebergh om Sommeren, Gestebuder och Julestuer till Per Jørgensøns och H. Perß i Lyngby¹⁾ och Sørensen paa Assetorph och andre Stæder; nar wi fultis till Patriarchens j Toffte, hoß Jomfruen paa Gundestrup²⁾, paa Swenstrup och i Boleger³⁾ hoß s. Christoph. Ullfeld. Dett første jeg war i Skaane, waar. men jeg som Barn gick i Skole endnu, och min Moster Mette med M. Anderß⁴⁾ reiste der ofver till deris Godß och tog mig med, [och] som wi *logerede* noget i Mallmø, noget i Lund, till Prestens i Fugle-

1) I Følge Cawallin: Lunds Stifts Herdaminne I, 337, var Peder Lauridsen Naskov Præst i Lyngby (Bare Herred) fra 1651 til 1668; Peder Danielsen Gensio fra 1668 til 1695.

2) Margrete Rosenkrands, Datter af Jakob R. til Arreskov og Pernille Gyldenstjerne; se om hende Ljunggren's Skånska Herregårdar 5 Bd. (Kulla-Gunnarstorp).

3) Formodentlig Bolehn, det samme som Pugerup, et Gods, der ejedes af Christoffer Ulfeldt (Søn af Knud Ulfeldt til Svenstrup), f. 1643 † 1670. I Følge Ljunggren's Skånska Herregårdar II (Björnstorp) tilbyttede Fru Mette Rosenkrands sig siden Svenstrup og Pugerup imod Avnsbjerg i Jylland.

4) Mag. Anders Hansen Guntzow; jfr. foran S. 6 Anm. 2.

tofte¹⁾) och andenstedß, hwor de hafde att bestille, erindrer jeg mig om Skaanis Welstand da, som och om M. Andersiß, da hand boede i Roskild, och hwor hand lefde, det første hand fich min Moster.

26.

Paa Vibygaard, hwor s. Otte Kragh blef syg till Døden, har Nelß Kragh och jeg haft mangan fornøjelig Tijd sammen, naar wj reiste der ud for woß self alleene att lustere; ligesaa paa den *D.* Christen Noldß Gaard, som laae i Skofwen mod Frederichsborgh²⁾); och saa i Bircherøed till Powell Contrafejers³⁾); paa Egholm

¹⁾ Da Tiden ikke er nærmere angivet, ved man ikke, om der er Tale om Jakob Mikkelsen Greve, † 1656, eller om hans Efterfølger, Mads Jakobsen Wolf (jvfr. Ca-wallin: Lunds Stifts Herdaminne III, 26—27.

²⁾ Om Christen Nold jvfr. foran S. 64. 1667 blev han paa Grund af nogle Ytringer i et af ham udgivet Skrift afsat fra sit Æmbede som theologisk Professor og levede nu som Privatmand, indtil han 1676 igjen restitueredes.

³⁾ Formodentlig Paul le Prieur, en fransk Maler, som levede her i Landet under Frederik III. og Christian V.; se Weilbach: Dansk Konstnerlexikon S. 568—69.

saa mangen Gang, sær den Winter, wj waar ude att kiøre i Slæde¹⁾; i Skijbye Kroe de smuche Stuer och skønne Mød, och den Natt, wj war nær blefven i Sneen, hafde Gud iche synderlig reddett os; den frantzöske artige Sprog-mester Lachman; den artige Berier, som hafde weret *Lieutenant* till Hest och reist; den *Floer*, Egholm da waar i; mine *Disputer* med Fru Birthe Krabbe²⁾, erindrer mig noch om den Tijd. I Fyen paa Nyborg Slott, hwor jeg hafde den sterche *colica*; paa Egeskof³⁾, hwor jeg och haft mangen fornøjelig Time med de smuche Skofwe, der er omkring, och Nelß Kragh befalt sine Folch att agte mig der som ham self, saa att alle Folchene, H. Madtz⁴⁾, Per

¹⁾ Egholm tilhørte den bekendte Oluf Rosenkrands, som 1671 blev Friherre. Han var Fru Mette Rosenkrands's Broder.

²⁾ Oluf Rosenkrands's Hustru. Hun var en Datter af den tidligere Lensmand i Ribe, Gregers Krabbe til Torstedlund; jvfr. foran S. 13.

³⁾ Tilhørte Otte Krag.

⁴⁾ Mads Knudsen Leegaard, Præst i Kværndrup fra 1657 til 1691 (Wiberg's Præstehistorie II, 268).

Nelson, Jørgen Brunson och alle de andre wiste aldrig, hwad de wille finde paa for att winde mig. Den lange Per fullte os allestedß i Fyen, och der wj waar paa Arreskow och i Jylland paa Grundet, Woldbergh, Ringkiøbing, Afnßbergh, Aarß och andre Stæder i Besøgellse, fultis Morten med oß ridendis wed Wognen, som haffde wæret Staldmester hoß Otte Kragh; besow siden den Jomfru Karen, som waar hoß Fru Ane Rosenkrantz, fich hinde till Egte och med hinde dett Skiberom, s. Otte Kragh hafde, hwor med denne Morten brugte *Negotie* och seglede till Tydskland self. Wj hafde stoer Roe och Thieniste af ham, sær naar hand reiste med oß, som hand war meget lystig och *resolveret*.

27.

Midlertijd, men jeg waar i s. Otte Kraghs Huus, døde først hans ældste Søn, Christian Frederich, af Smaakopper, saa Otte Kragh self, som i sin Dødstund *regrettede* ald den Tijd, hand anlagt paa Werden och till Hofwe; saa

blef hans Daatter, Sophia Amalia Kragh¹⁾, forlofvett med Christopher Ullfeld²⁾. Och som jeg war ett megett sær sindet Menniske for mig self, och de kostbare Fruerpiger, som der war udj Huusett, megett blefve *caresserede* af een Deell woris unge Herremend, som kom der i Huusett, men jeg derimod alldrig talede tu Ord till dem ald den Tijd, jeg war der i Huusett, gaf dett Anleding, att de iche alleeniste fortallte mig³⁾ som dett allerhofferdigste Menniske, der war paa Jorden, men och meente, jeg hafde een Tanche till Sophi Kragh och holt mig for goed till att omgaaiß med andre end med hinde. Hvor well jeg wiste well att giøre Forskell paa hinde och dem, saa dog, som hun war intett af min *humeur*, war och intett om dett, de tenchte. Hun hafde Bryllup med Christopher Ulfeld, som war een synderlig syg, underlig och *melancholisch* Mand, saa ingen kunde komme till Rette med ham, naar hand tog paa; men

¹⁾ Født 1648 † 1710.

²⁾ Jvfr. foran S. 70 Anm. 3. Gifte 1667.

³⁾ D. e. talte ilde om mig.

for mig hafde hand fattett saadan een *estime* och Undseellse, att hand loed sig i allting sige af mig och hans Syster Margrete Ullfeldt¹⁾; hworudofwer der tijt och offte kom Bud effter mig om Midnatz Tijde, jeg motte komme der hen. Hand døde siden af Smaakopper, i min Haand, och blef begrafwet den Dag, s. Kong Frederich døde. Hun, Sophi Krag, sich saa der effter Greff Otte Rantzo²⁾, som blef *Envoié* i Franchrijg. I den Tijd blef jeg och kient med den saa berømte Burrhi³⁾, som waar een Italiener, hafde *Titel* af *Excellence*, war *estimeret* hoß Kong Frederich som een *Favorit*. Kongen gaf ham 100 Rdl. hwer Uge till hanß Bord, och hollt hand och som offen Taffell. Jeg

¹⁾ Gift 1661 med Admiral Niels Juel.

²⁾ Født 1632 † 1720, Søn af Frederik Rantzau til Asdal og altsaa Broder til den foran (S. 44 Anm. 1) omtalte Birthe Rantzau. Han blev 1671 optaget i den danske Grevestand.

³⁾ Den bekendte Læge og Alkymist, som i 1667 kom her ind i Landet og, støttet ved Frederik III.s Gunst, spillede en vis Rolle lige til Kongens Død; jvfr. om hans Ophold her Werlauff i Herholdt's og Mansa's Samlinger til d. d. Medicinalhist. I, 152 flg.

spisede der et half Aar saa gott som hver Dag, da der waar alltijd een *assemblée* af alle de fornemmeste Folch. Burrhi hafde giort een sær Wenskab med mig, som self en fremmed wed mig att faa wide om Hoffets och Landets Wæsen. Mand hafde beskrefwett ham som een sær *Atheist* och Bedragere; saa wijtt jeg kunde fornemme af hans Omgengelse, talte med stor *Devotion* om Gud och stor *Passion* for alt dett, der waar dydigt. Hand hafde store *Secreter* i *Chymien*, som gjorde ham den *Credit* hoß s. Kongen, som waar een stoer Liebhabere; een synderlig *Physiognomist* till att kiende paa Folch sær deris Sygdommer, och store *Secreter* till att *curere* de Sygdomme, som ellerß *Docterne* ej kunde *cureret*. Hand drog bort, der Kongen døde.

28.

Endelig, der jeg nu *resolveret* att reise ud af Landett, *disponerede* Nels Kragh dett der hen, att wj endelig skulle slutte hemmelig under oß att föllgis ad, och som da Grifenfeld *presse-rede* mig for att reise strax och *disponerede*

self min Reise, att jeg skulle først gaa lige igiennem Tydskland ind i Italien, och Nelß Kraghß Wenner derimod besluttett, att hand skulle gaa giennem Holland lige till Franchrijg, hvor hoß Gref Rantzo, hans Swoger, som war da *Envoié* i Franchrijg¹⁾, hans *logement* war bestillt, iche desto mindre *resolveret* hand att föllge med mig till Italien. Midlertijd falt ind den *allarm* med *Madame Fuien*²⁾, som af een stor *Person*³⁾ blef paa mange Maader ansøgt att være *Maitresse*, och Wennerne snart alle war *disponeret* till, indtill hindis egen Fader, det at samtyche; men som hun med Bekymring och Weemodighed, forlatt af alle, *inclinerede* till eet erligt och dydigt Nafn, brugte dend gode Gud mig att *assistere* hinde med de Raad, saa hun slap fra att blifwe Med-Hustrue den Gang. Jeg holtis derofwer den største Deell af Sommeren op fra min Reise, och Nels Kragh for min Skyld holt sig op dereffter. Endelig hand reiste

1) Jvfr. foran S. 75 Anm. 2. Otto Rantzau blev i 1671 sendt som Gesandt til Frankrig.

2) Forfatterens Kusine; jvfr. foran S. 46 Anm. 1.

3) Der menes naturligvis Kongen, Christian V.

for i Wejen, och wi samledis i Roskilde, och jeg tog Affskeed med dend gode s. Frue Mette Rosenkrantz, som och med sine grædende Taare stod i Sallß Døren till Otte Kraghß, och min Kone¹⁾, som jeg da intett tenchte paa, gich paa Gulfvett och spatzerede; hinde tog jeg ingen Affskeed med, men Moderen græd och for-sichrede mig, hwor jeg kom i Werden och jeg wille lade hinde wide, om jeg hafde noget fornøden, skulle hun undsette mig som sitt egett Barn. Gudß synderlige Forsyn!

29.

Ao 1672, 2. *Aug.*, reiste jeg fra Kiøbenhafn fra allting till Egeskof, war der ett Par Dage hoß Nelß Kragh, och fulltis wj saa ad ofwer Fynß Haf till Alß i een stor Storm, fra Synderborgh till Flenßborgh, hwor wj om Natten kom till den agende Post och fulltis med ham till Hamborgh. Med ham waar kommen fra Kiø-

¹⁾ Det vil sige: hans tilkommende Kone, Mette Sophie Krabbe, Fru Mettes Datter.

benhafn Oberste Per Juell¹⁾, som war megett *oblig[e]ant* mod oß, och to unge holstenske Herremend, een Haab Jøder och andre Folch. Ob: Juell och wj *logerede* i Bremerslötell, eett stort Wert Huus, och blef ofvermaade well *tracteret*, besaae i een 14 Dagß Tijd alt, hwad der war i Hamburgh och Alltenow att besee, och forundrede oß noch wed oß self ofwer Hamburgh, efftersom wi intett hafde seet saa megett før dengang. Giorde saa Sellskab med to fornemme Leiptziger Kiøbmend, som waar i Hamburgh, och lejede tillsammans een Landwogn, som de der kaldiß, er som een stor Rustwogn, sex Heste for; hafde hwer sitt Flaskefoer och Madkurf med sig; op ad Elben 3 Mijle till Sollenspicher, siden till Vinsen och Luneborger By, hwor wj om Søndagen waar i Kirche. Derfra ofwer Lüneborger Heide een 20 Mile; efftersom mand for Faris Skyld iche torde følge Landewejen ofwer denne store Lyneborger Hee, førte Wognmanden oß afsideß, och *logerede* wj

¹⁾ Formodentlig Oberst Peder Juel til Vrejlevkloster († 1676), Søn af Jens Juel til Lindbjerg.

paa nogle øde Landßbyer, lod breede reen Halm i Laderne och laa der paa med wore Klæder. Siden ofwer Garleber Hejde 3 Mijle, meest Skow, hwor jeg to Miile fra Magdeburgh, som wj bedede i eett Bundehuus, waar gaaen en temmelig Wej fra Gaarden ofwer een Stente hen ind i Skofwen, och som jeg hafde i min Lumme, for att hafve den jo desto bedre forwarett, een Brefftaske saa breed som een Haand, jeg *expresse* der till ladett giøre, hwor i waar Kongens Reise-paß, wore Wexeler paa to tusinde Rdl., andre Brefwe och *Obligationer* med *Ducater* och Guld, hwad wj till Reisen hafde saa Behof, denne Taske, hwordan jeg maae hafve buchett mig, kom af min Lumme och blef borte; langt effter jeg war kommen i Husett tilbage, safnede jeg den, och som jeg iche kunde tenche, hwor och naar den waar tabt, *Compagniet* stod nu ochsaa ferdig att reise fort, hafde jeg well høj Aarsag att være *altereret*. Midlertijd war een anden Landkudsk ankommen, blant andre war een Qvinde, som kom och spurte mig *à part*, hwad mig skade, hun kunde see paa mig, mig waar gaaen till Moede. Hun tallte saa sær, att jeg

motte sige hinde mit Anliggende, och som hun sagde att hafde (!) *remarqueret*, att deris Kudsk och Forrider uden Twjffl motte hafwe noget synderligt under Hende, effter hun agtet nogle *Conferencer*, de *extraordinairement* holt i Staldkraagene, gaf dend gode Gud, att same Kudsk ongefehr, som mand kalder dett paa Werdens Tungemaall, men rætt att sige: af een sær Gudß Forsyn, waar gaaen den same Wej hen i Skofwen att spatzere som jeg och [hafde] funden Breftasken under eett Træ. Effter lang *Contestation* wed onde och gode med disse Kudske, som i Begyndelsen hart negtede allting, gaf Gud mig den Breftasken saalediß wed denne Kudsk igien och lod herwed *concurrere* och samle sig alle de Omstendigheder, som kunde bewiise mig Gudß sær *expresse* Forsyn for mig i allt.

30.

Der paa reiste wi till Magdeburgh, hvor der er snart den skønniste Domkirche i ald Tydskland, med sine to prechtige Taarne, de to største och *rariste* Orrewercher, samt mang-

foldige andre *Antiquiteter*. Derfra till Saltze, hwor Saltgrüberne er, derfra till Callbe och Køthen, smaa Stæder, som och Lansberg, siden till Leiptzig, een skøn By med ofwermaade høje Huuse. War der i Leiptziger Messe, hwor Chur*Princen* med Hoffett och ald den saxiske *Noblesse* meget prechtig war forsamlet ligesom hoß oß till Snapßting. Waar Kiøbmendßboeder fra Italien och Franchrig och alle Stæder i Tydskland. Wj war der paa *Comoedien* och attskillige Stæder till Gest, sær hoß den rige Kiøbmand, wj fulltis med fra Hamburgh, hwor hans saa dejlige Daatter, Ane Maria Spränglerin, flytted fra min Her Graf¹⁾, som gjorde *amour* till hinde, och wille alltid heldst sidde hoß mig, som hafde ner gifwett Klameri. Hun war eett af de smucheste och sindigste Qvindfolch, jeg saae i Tydskland, som Leiptzig er berømt af deilig och skichelig Fruentimmer. Wi besaae alt, hwad Beseende waar wærd, sær Borge-

¹⁾ Vistnok en engelsk Adelsmand, som Forfatteren gjorde Bekendtskab med i Leipzig, og som ogsaa omtales i det følgende.

mester Lorentzis, som da war giort till *Baron* af Keiseren och CamerRaad hoß Churfyrsten, hans prechtige Huus som et Slott och hans berømte KunstCammer. Wj reiste giennem mange Byer i Sachsen och igiennem Meissen till Dreßden, hwor Churfyrsten *residerer*. Eett skøn Hof dendgang; drichis ofwermaade. Wi hafde noch att bese Hoffett, Kunst Camerne, den skønne Stald, een af de skønneste i Europa, ligesaa Tøjhusett och Dyrehusett. Indtill Dreßden reiste wj giennem skønne Wijnbierge och *continuerlige* Lysthuse, fra Dreßden till Frejbergh 4 Mijle *continuerlig* op ad Steenklipper, besaae der de saa berømte Bergwercher och Churfyrsternis Begrafwellser. Reiste siden forbj Lützen och saa den Støtte, som af Steen [er] opreist paa den Sted, *Gustavus Adolphus* blef funden, der de swenske holt her den store *bataille* med Valgensten. Reiste siden igiennem Thüringer Valdt och Landt, igiennem Franchenlandt, mange farlige Weje, opholt oß i ingen af de Byer uden *en passant* igiennem Voigtland och Franchenlandt, som dog war skønne Stæder.

31.

Lod oß saa sette ofwer Maynstrømmen och kom till Bamberg, den første *catholische* och biscopplige Bye, wj kom till da. Een dejlig By, een prechtig stor Domkirche, Bispen[s] Palatz och Hafwe, hwor i war een af de skønneste Grotter, stor och grøn, som een Wildniß, giort af een Munch. Dett kom oß saa underligt for, der wj saae alle disse Munchedragter, mand intett før seett af. Kom siden till den skønneste Richßstad Nürnbergh, hwor wj ophollt oß nogentijd for att see alle Ting, waar *logeret* i eett Huus, som waar som eett Slott, saasom heele store Byen, hwor i er 10 Torfwe och 528 Gader, er af store prechtige Huuse. Wi saae der deris prechtige Raadstue, deris berømte *Manufacturer*, waar paa *Comoedier* och Bryllup och *diverteret* oß well. Kom siden ofwer den Flod Donav, giennem Donaverth och andre Byer till Augßpurgh, hwor den Augßburgiske *Confession* er Keiser Carl den V. af Rigens Forsamling ofwerlefwerett, hwilchet Sted saa well som den skønne Sall, hwor Rigßdagen

holdjß, een af de største och skønniste i Werden, med det skønne Tøjhus och andett, wj i nogle Dage besaae, och gich her till Gudß Bord som paa dend sidste Stæd, wj kunde wente nogen *evangelische* Prest, efftersom Byen, der er Hodstaden i Schwabenland och een stor, prechtig, frj Richßstad, er half *catholisch* och halff luthersch. Reiste saa giennem Schwaben ind i Bejerland och ankom till München, Churfyrsten af Beierens *Residence*, dett prechtigste Slott j Evropa. Wi hafde noch att besee paa dett och Jesuiteris *Collegium*, hwor och *Drexelii*¹⁾ Camer blef oß wijst, och den Byeß och Landß *Particulariteter*. Och waar den engelske Herremand fra Leiptzig ofver alt i Sellskab med oß indtill Rom.

32.

Fra München tingde wj oß ind med een *Vetturino* eller Post af Caroß med 6 Heste till

¹⁾ Jeremias Drechsel (f. 1581 † 1638), en Jesuit, som i sin Tid havde været Hofprædikant hos Kurfyrsten af Bajern og var berømt som gejstlig Taler.

Venetien, och waar hand een Venetianer och skulle holde oß fri med Fortæring paa Wejen, och reiste ofwer de høje *Alpes*, som stod fulde med grønne Granne och Fyrtræer; kom saa ind i dett dejlige Tyrol, Keiserens Arfweland; de mange ¹⁾ st[e]ijle Bierge, wj kom op och ned ad; till Inspruch, Hodstaden och Hoffett, ErtzHertzoginden, som war Førstens Daater af Florentz, med sin smuche Daater ²⁾, da laae een engelske *Envoié* och bejlede till for Kong Jacob, da Hertzog af Yorck. Hun fich siden Keiseren. Dett skønne Guldtag, saa meget talis om, laae ofwer *Canceliet* i Form som Skefwersteene, ellerß waar Slottett och Byen wed Jordskell 2 Aar tillforn megett kuldkast. Till Stertzen, som det skønne Skilderie waar. Till Brixen, hvor højtt ofwen paa eett Bierg mand nogle Mijle runden om saa intett andett end dejlige Wijn Bierge. Byerne ligger ellerß neder j Dalene megett lystig, Biergene runden ofwen om, i

¹⁾ Haandskriftet har: mangle.

²⁾ Ærkehertug Ferdinand Carl i Tyrol var gift med Anna, Datter af Hertug Cosmo II. i Florents. Deres Datter, Claudia Felicitas, blev 1673 gift med Kejser Leopold I.

Landett ingen Festning, for dett heele Land er een Fæstning. Dett smuche *logement*, hvor de Steenbuche hengte, der som de fire Brødre boede, skønne Stuer wed dend store faldende *Cascade* wed Huuset, och same Huuß berøgtett for ett Røfwer Huus, der som dend swendske boede, wæret *Officerer* i Krigen; till *Trento*, hvor Bispen *residerede*, och det Tridentinsche *Concilium* er holdet, der Luthers *Religion* opkom, hvor wi hwilede oß ud 8te Dage; dejlig Land och skønneste Wjjne; der Coblt, hvor Keiserens Gebieth endiß, den Festning højtt op i een Klippe, som de maa winde baade Folch och allting op till sig; siden gienem Venetianernis Gebieth, *Marca Trevisana*, till *Primo-luno*, *Castel Franco*, *Treviso*, hvor *Alpes* begynte att neje sig och att blifwe mindre, till *Mestres*. ofwer Wandet till *Venetien*.

Opera, sametijd blef paa to Stæder holt *Opera*; den *admirable Music* i Nunne-Closterne, sær *all' Incurabili et alla Mendicanti*; den prechtige *Procession* af Hertzogen och Raadett med ald *Noblessen* och *Ambassadeurerne* Julenatt Klochen waar tolf i S. Marcus Kirche, och S. Marcussis Skat, wj saae¹⁾; deris Tøihuus och *Galerer*, *Noblessens Rust-Camer*, *l'Arsenale della Signoria*, *la Sala del grand Consiglio*, hwor wj saae Hertzogen och 2000 venetiansche Herremend, som samlis hwer Søndag, deris *Votering* med de smaa Dreng, *la Zecca* eller SkattCameret, der som²⁾ de leeger Kort, och alle deris andre *Rariteter*, utrolige.

Wi reiste Nytt Aarß Afften Klochen 6 Ao 1672 fra *Venetien* med Postbarquen i mørcheste Nat och waar paa Wandett i nogle Dage, till wj kom i den store Flod Po eller *Padus*, som løber Lombardien igiennem och ender sig her i Stranden, och kom saa till *Ferrara*. Den

¹⁾ I Følge Haandskriftets Tegnsætning maa Sætningsforbindelsen antages at være, som ovenfor antydet.

²⁾ I Haandskriftet skrevet: dersom.

gamle dydige *Capuciner* Munch, som war med
oß i Sellskab, har her sin sær Hukommelse.

34.

Reiste saa igiennem *Bologna, Fano, Faenza, Rimini*, som det store Jordskell nys weret, *Pezaro, Loretto, Senogallia* och andre Stæder, jeg nu ej huuser, indtill Romere Porte. Een heell Bog wille till att beskrifwe om *Rom*. Wj fant der Just Høg ¹⁾, Corfitz Ulfeldtz Sønner ²⁾; waar der just i *Carnevalen* och *Opera*, kyste Pawens Fod, saae alle Skerßtorßdagß och andre Helligedagiß *Ceremonier, S. Pietro, Castello S. Angelo*

¹⁾ Man synes ikke at kunne tænke paa nogen anden af dette Navn end Just Høg til Fultofte (f. 1640 † 1694), men han var rigtignok ved denne Tid dansk Gesandt i Nederlandene; se bl. a. Aarsberetn. fra Gehejme-Ark. VI, passim; Danske Saml. 2 R. III, 67, 73, 109; Vau-pell: Griffenfeld I, 125, 135 flg., 146 flg.

²⁾ Først og fremmest maa her tænkes paa den ældste Søn, Christian Ulfeldt, som til Stadighed opholdt sig i Rom, medens de andre i det mindste af og til færdedes der, væsentlig vel paa Grund af den Støtte, de fandt hos Dronning Christina; jvfr. bl. a. mit Skrift: Leonora Christinas Historie II, 244.

och de andre Kircher och Pladtzer baade af dend gamle och den ny *Rom*; Dronning Christine och hendis *Longara*¹⁾; Nelß Krag's Sygdom; *Princ[e] Ludovisi* Hafve, hwor min daglige *retraite* waar.

35.

D. 16 Nov. 1673 reiste fra *Rom* med een *Veturino* till Hest ad *Pontemolo*, *Monterosa*, *Viterbo*, *Montefiascone*, hwor wj smagte *Est Est*, *Aqvapendente*, till *Rodicofani*, GroßHertzogens af Florentz Gebieth, eet *Castel* oppe paa den højeste Klippe, dett skønne Wand der neden for af Klippen, till *Montealcino*, till *Montepulsiano*, *Siena*, *Poggibonzi*, dend berømte Snutobachßstad, Florentz, der *S. Laurentii Capel*, GroßHertzogernis Begrafwelse, Palladtzet, Kunst Camerne, de skønne Kircher och Clostere. Igienem *Lombardien*, *Parma*, *Piacensa*, war till *Modena* till *Princessens* Bilager med *Duc de*

¹⁾ I Følge Fryxell: Berättelser ur Sv. Hist. X, 312, var Longara et Kvarter i Rom, hvor Dronning Christinas Pallads laa.

Yorch, nu Kong Jacob i Engelland ¹⁾); till *Milan*, det skønne *Castel* och Kirche, som *S. Ambrosius* och *S. Augustinus* ligger, dett store *Echo*, igiennem de Festninger *Novara* och *Vercelli* till *Thurin*; waar der till Hofwe hoß Førsten af Savoien, frantzøsk Hof, prechtig Slott, sidste By i Italien med de pregtige Kircher oc Clostere, siden ofwer *Alpes* och det store *Montcenis*, Faderen af de andre *Alpes*, baaren op i Smaastole och gled ned i Smaaslæder; disse *Alpes* waar forferdelige farlige; siden giennem Savoien; till *Chamberi* skiltis den unge Fyrste af Churland med sin *Svite* fra oß och gich ad *Genève*, och wj ind ad Franchrijg, først till *Pont Bonvoisin*; den halfve Part af Broen hør Førsten af Savoien och den anden halfve Part Kongen af Franchrijg till.

36.

Kom saa till dend skønne *Lion*, tog Posten till *Paris* giennem *Moulin*. Den Naade, Gud

¹⁾ Hertugen af York, den senere Kong Jakob II., ægtede i November 1673 Maria Beatrix Eleonora, Datter af Hertug Alphonso II. i Modena.

giorde oß i det onde Wær, der *Carossen* waar gaaen i tu, och alle Frantzoserne, som war med oß, satte sig paa Carrer; wj eene blef heele Dagen i *Carossen*, och som wj kom i *Bourbon* i Werthuset, brast Wognen gandske i Stycher. Igennem *Fontainebleau* till *Paris*, fant der *Monsieur Schønningh*¹⁾, som jeg *passered* mangel *agreable* Tijd med, sær i dett skønne *traiteur* Huus *Au petit panier*. Dett frantzöske Hof, Kongenß *levée* och till Taffell, *Audiencer*, der Gref Rantzo tog Affskeed, och der Meiercron siden kom i Pladtzen²⁾, *Balletter*, *Opera*, *Comoedier*, *Versaille etc.* Blef saa fordrett ind till Danmarch, fich Kongens Pass och fultis med

¹⁾ Maaske den Christian Schiønning, som siden blev Admiralitets-Assessor samt Præsident i Underadmiralitetsretten og adledes 1681. Han døde 1703. Se Lexikon over adel. Fam. II, 149; jvfr. Personalhistor. Tidsskr. II, 131 og 199.

²⁾ Om Grev Otto Rantzau's og Henning Meiercron's Sendelser til Frankrig (den sidstes i Efteraaret 1674) se bl. a. O. Wolff: Griffenfelds Levnet S. 158 flg., 163; Vaupell: Griffenfeld II, 28 flg.; Danske Saml. 2 R. III, passim. I Giessing's Jubel-Lærere III, 1 224, omtales et Brev, som Monrad under Opholdet i Paris fik fra den lærde Jesuit Athanasius Kircher.

den keiserlige *Ambassadeur* Stratman gennem Franchrijg och *Cambray, Valancienne, Mons*, och de da saa usichere Weje till *Brussel*. *Monsieur* Schøning och Pilloy¹⁾ fulltis med. Jeg skiltis bedrøfwett fra Nels Kragh, som fullte fire Mile paa Wejen fra *Paris*. Fra *Brussel* med den dejlige Jomfru, som jeg wartede op paa Skøiten, i dett kolde Wær ofwer Skelden i een tynd frantzøsk Klædning, mig till et stercht Flod, till Antwerpen, der fra till Rotterdam, hwor jeg laa syg, siden till den Hag, hwor Klingenberg laae, woris *Ambassadeur*, och Just Høg, *Envoié*²⁾, till Leiden, Amsterdam; besaae alting i Holland; fra Horn och Enchysen ofwer Zydersøen till Vestfrisland, gennem Grøningen och Ostfrijßland, Oldenborg, Bremen, Hamburgh, hiem, och kom just till Grifenfeldß Fald, da

¹⁾ Daniel Pilloy, der nedenfor nævnes som „Kongens Dansemester“. Jvfr. om ham bl. a. Overskou: Den danske Skueplads I, 107, 109.

²⁾ Om Just Høg jvfr. foran S. 89 Anm. 1. Om Poul Klingenberg's Sendelse til Haag se bl. a. Aarsberetn. fra Geheimearkivet VI, 117 flg., og Vaupell: Griffenfeld I, Aktstykker S. 60—62; nærmere om ham bl. a. Chr. Bruun: Gunde Rosenkrantz S. 82—83.

mand paa ham hafde, menniskelig Wijs, begynt att bygge ald sin *Fortun*; der laae dett tillsamen i Skarnett. Jeg reiste, for att forslaae Tancherne nogett, till Egeskof, noget ofwer till min Syster i Aarß, som och hindis Mand sametijd nys waar død¹⁾. Nelß Kragh, Meiercron och andre der ude af mine Wenner skref mig till, jeg wille komme ud till dem, dett skulle intett koste mig, midlertijd disse Forandringer till Hofwe gich noget ofwer, och jeg *resolvede* mig och der till. Den Fare, jeg waar i wed dend swenske Flode, som laae i Bellt, och jeg gich forbj med een Fiskerbaad. Reiste igiennem de Munsterske *Trouper*²⁾, som plyndred paa alle Weje, till Flenßborg, fant Christian Banner³⁾ om Afftenen och fulltis med Posten till Ham-

¹⁾ Forfatterens Soster, Anna, havde, som før omtalt, været gift med Mag. Hans Rhumann, Sognepræst ved Domkirken i Aarhus, som var død d. 27. Septbr. 1676.

²⁾ D. e. de Tropper, som Christian V. havde lejet af Biskoppen af Münster.

³⁾ Christian Banner til Frederiksgave († 1693), Søn af Niels B. til Ringstedgaard m. m.; jvfr. Danmarks Adels Aarbog 1885. S. 51.

burgh sammen och der daglig *tractered*. Fultis med Posten giennem Vestphalen och Munsterlande till Amsterdam, der kom Anders Bille¹⁾ och Jørgen Skeel²⁾ fra Nimeguen, hwor de werett et Par Aarß Tijd wed *Ambassaden*, och som de hørde, jeg wille da gaae ad Franchrijg, *resolverede* Anderß Bille att gaae med, Schel skref ind och kunde intett faae Forlof af sine Foreldre. Till Lejden, Amsterdam, Ütrecht, och sær till den Hag med Meiercron³⁾, *passerede* ald fornøjelig Tijd och *divertissement*.

37.

Anderß Bille *resolverede* att giøre Reisen med mig effter min *dessein* och att *defraiere* mig paa Reisen, saa lenge hand waar i mit

¹⁾ Søn af Fru Mette Rosenkrands i hendes Ægteskab med Erik Bille til Løgismose. Han, som var født 1655 og døde 1694, var altsaa en Halvbroder til Forfatterens tilkommende Hustru.

²⁾ Søn af Christen Skeel til Sostrup, f. 1656 † 1695. Jvfr. om ham Skeel: Optegn. om Fam. Skeel S. 268 flg.

³⁾ Meiercrone var dengang dansk Gesandt i Haag.

Sellskab. Min *Intention* waar at gaae Flandern och alle de Pladtzer igiennem, saa som der waar nu *Theatret* af Krigen och de *Conjuncturer*, som iche fant sig i mange *Siecler* igjen; jeg och hafde erholdett Kongernis af Danmarch, Franchrijg och Spaniens fri Passer. Tog der paa Reisen ofwer den Bredaische Heede, som da fuld af Røfwere, och møtte oß eet *Partie* af een 30 Mand, som dog intett talte till oß. Kom om Afftenen till Antwerpen, der fra till Brussel, hvor den hollandske *Armée* stod och gaf sig ud for eet halfhundred tusind Mand sterch, besaae der deris *Armée* och Lejer och spijsede daglig med alle deris Obrister och høje *Officerer* i woris *logement*, som war det største i Brussel. Fra Brussel till Antwerpen och blef plyndrett mellem Antwerpen och Gent, hvor de brandenburgische och *allierte Troupes* stod under Gent, som wj tett wed *passerede*, och *Marechal d'Humières* med een *detachment* af den franske *Armée* paa den anden Side. Fra Gent till Brugge, till Ostende, Nyport, *Graveline* och de andre flanderske Festninger med stor Fortræd och Fare. Mellem Furen och Dunkerken

blef *attaqveret* paa Trechskøjten af et spansk Røfwerpartie, som myrte, hvad for Haande kom, och kaste bort der om i Skofwene. Hwor underlig dend gode Gud hialp os fra dem! Till Dunkerchen och till *Calais*.

38.

Anno 1677, d. 9. *Sep.*, gich fra *Calais* ofwer till Engeland. Caperß, som waar effter os, och de to store frantzoske Orlogßskibe, som kom fra den anden Side, saa Caperen wendt[e] i Tijde om tilbage. Kom om Afttenen till Engeland, till Dovert, gennem Canterbury, hwor den skønne tredobellte Kirche med de tredobellte Choer, eett ofwer det andett, tredsindßtifwe Mijle med een *Caross* till Londen; och effter beseet der alleting, sær och *Princens* af Oraniens Bilager med *Duc de Yorchs* Daatter¹⁾, saa och dend prechtige *Lord Meiers* Indsettelsis Dag, blef A. Bille syg af een *Feber*, men kom sig strax igien. Reiste saa till Oxford och besaae

¹⁾ Den 4. November 1677.

deris *Collegier* och *Bibliothec*, der fra till Windsor, hwor Kongens Slott er. Wj ei god for att faae *logement* i Byen, som Kongen och Hoffett da waar der; motte gaae till Fodß fem engelske Mijle till den første Flech, Collbrochen, for att faae Huus, derfra reiste till Hampton-court, dett store kongelige Slott, och besaae dett, siden till London igien.

39.

Der wj reiste ud af Engeland, dend forferdelige Storm och Forføllgelse af tre Caperß, wj kom ofwer i till *Calais*; tog saa med Landkudsken giennem *Bologne*, *Montreuil*, *Abbeville*, *Beauvois*, *Beaumont*, *S. Denys* till *Paris* d. 8. Dec. Ao. 1677, och effter att beseett allting till *Paris* samt omliggende Stæder, *Bois de Vincenne*, *Bois de Bologne*, *Madrit*, *Ruel*, *S. Cloud*, *Picpus*, *Charenton etc.*, och fultis med Hoffet, naar dett waar enten till *Versaille* eller till *S. Germain en Laye*, giort en *tour* ud i *Provincerne*, till *Orleans*, till *Blois*, hwor wj war meest een heell Sommer och der omkring paa

de skønne Slotte *Chiverny* och *Beauregard*, Kongens Slott *Chambort*, till *Amboise*, till *Tours*, till *Saumur*, till *Angers*, och kom just till den Dag *le Sacre d'Angers*. Ochsaa een anden *tour* om i Landett, till *Paris* igien, hwor da Meiercron skref effter mig, som waar kommen for att *negotiere* Freden ¹⁾, och war wj daglig tillsammans, enten *à la Galère* eller hoß Formond, och ser i *conference* med den brandenburgische *Envoié*, Meiners, och den engellske. Meiercron gjorde wore Fredß-*Tractater* med Pompone paa Franchrigs Wegne. Siden kom Høg som *Ambassadeur extraordinaire* ²⁾ och hafde alle de unge Herremend med sig, som før ej kunde reist for Krigen; meest daglig Swerm till Picpus och andenstedß. A. Bille hafde till *Paris* wæret heell syg af eett Fald med een Hest paa la Valées Ride *Academie*, blef *cureret*. Jeg blef saa fordret hiem till Danmarch, A. Bille *resolved* att reise ind med, ligesaa Pilloy, Kongens Dantz-mester, saa och Jørgen Rantzo for Arf effter

¹⁾ Som sluttedes i Fontainebleau.

²⁾ Jvfr. Danske Saml. 2 R. IV, 156.

hans Broder Frederich, som nyß død till *Paris* ¹⁾). A. Bille och J. Rantzo tog een Wej, Pilloy och jeg Landewejene, wi samlediß till Brussel, hvor wi fant Mette Trollis Døttre for os i eet Closter ²⁾), och wi offte tallte med dem. Der wj kom i Holland, laae Meiercron reiseferdig till Danmarch med sit gandske Huus, och gjorde wj *compagnie* fra Amsterdam, och som Meiercron skichede sin Hofmester allestedß for i Wejen och werett *Envoié* der i Landett, blef wj allestedß ofvermaade well *accommoderet*. Giennem Holland, Frießland, Grøningen, siden gennem Oldenborgh, till Bremen, *regaleret* af *Magistraten* med dend gamle Stadßwijn, och hafde rett een fornøjelig Reise, der wj kom till de dejlige Stæder i Bremen, de kalder Krandtzen. Jeg *promenerede* mig alleene om Afftenen der

1) De to Brødre Rantzau var Sønnen af Frants R. til Estvadgaard. Jørgen R. blev siden Generallejtant og er særlig bekendt fra den store nordiske Krig.

2) Mette Trolle, Datter af Admiral Niels Trolle, og gift med Jørgen Reedtz til Vedø, var død 1672. Hendes Døtre var gaaede over til Katholicismen. Jvfr. Hofman's Danske Adelsmænd I. 184.

under de grønne Skofve ved Ellben och saae paa Hamborgh under dett klare Maaneskin och gich i mine egne fornøjelige Tancher. *Compagniet* wiste alldrig, hwor jeg war blefwen. Kom saa till Hamborgh och *passerede* 14 Dage der sammen. Der jeg waar kommen till Fyen, falt jeg i een hefttig Sygdom paa Egeskof, fih Bud om Natten effter A. Bille, som kom till mig och hafde sin Prest, H. Søren i Acherup¹⁾, med sig, der heele Landett søgte till som een half *Doctor*. De ofwertalte mig, jeg lod mig føre till H. Søren, till jeg blef frisk. Waar paa Grundett och gjorde Brørskab med Oberste Gam²⁾ och megledede mellem ham och A. Bille om Høgordß³⁾ Kiøb.

¹⁾ Søren Andersen (Nakskov), Præst i Haarby 1671—88, med Bolig i Akkerup; se Wiberg's Præstehistorie I, 508.

²⁾ Otto Friedrich v. Gamm, senere Generalmajor, f. 1640 i Schlesien, † 1698. Han var gift med den tidligere omtalte Kirsten Vind, Datter af Fru Mette Rosenkrands i hendes Ægteskab med Niels Vind til Grundet. Denne Gaard arvede Kirsten Vind efter sin Fader, og den ejedes nu af Oberst Gamm. Se om ham Danske Herregaarde, 20. Bd. (Grundet).

³⁾ D. e. Højgaard i Grejs Sogn. Oberst Gamm købte den af Anders Bille.

40.

I Kiøbenhafn fant jeg stor Forandring i allting, och i hwor well der waar well attskilliche Forslag for mig, stod dog mit Sind intet till nogett, men som tillforn saa och da befalede jeg Gud allting och wentede hanß Willie. A. Bille war reist ofwer till Skaane, midlertijd kom hans Moder och Syster ned fra Stocholm¹⁾, och som der war eet fordeelagtig Gifftermaall i Forslag for hannem, som blef och talit till mig om i Kiøbenhafn af nogle mine bekiente, skref jeg ham alle Omstendigheder till, och hand derpaa uophørlig med Bud och Brefwe for ald woriß Wenskabß Skyld begerte, jeg wilde endelig giøre een Dagß Reise ofwer till Skaane for att *conferere* med hannem och hanß Moder her om. Hwor well jeg da trychte mig nogett att reise der ofwer, for jeg hafde och j sær att forrette i Kiøbenhafn, saa *pousserede* dog den

¹⁾ De var, ligesom mange andre af den skaanske Adel, under Krigen blevne førte op til nordligere Dele af Sverig; jvfr. Cronholm: Skånes polit. Historia II, 206 og 208; Weibull's Samlingar till Skånes Hist. 1870. S. 68.

Wenskab, A. Bille och jeg hafde giort med hver andre, och i sær een Begerlighed, jeg hafde till att see hanß Syster, Jomfrue Mette Sophia Krabbe, da der gich saa wijde Sagn af hindis *Person* och *merites*, och ald Kiøbenhafn talte om hinde som den *extraordinaireste* Jomfrue, de wiste af att sige. Jeg, som da nyß waar kommen ind af Landett och fra atskillige fremmede Hoffer, och sidst fra dett frantzøske Hof, och der seet noch af dett Fruentimmer, som *pretenderer* fuldkommen att hafwe Fortrinnett for alle i Werden i *esprit* och *sçavoir riure*, bekiender, dett fornemmeste Fruentimmer i Kiøbenhafn kom mig megett sellsom for, saa jeg hafde gandske ingen *Pretensioner* der, men lod een hver være god for sig, fant och ingen, der waar Fare for att skulle kunde gifwe mig nogen Fristellse till att tenche paa att forandre den *dessein*, jeg da hafde till att alldrig gifte mig.

41.

Dend 20. Nov. Ao. 1681 reiste jeg fra Kiøbenhafn, d. 21. om een Søndag waar i Hellsingborg Kirche och hørte svensk Predichen, *logerede* till Brødiß. Dend 22. Nov., effteratt jeg om Natten *logeret* i Saxstrupe Kroe, som da effter Krigen saa lijgere een Røfwerkule, och jeg laae paa Benchen om Natten och lod min Dreng sidde och waage, kom jeg till Lund, drog ind till Per Persøns, dend lystige Mand, som siden alltid tog saa megett mitt *partie*, skichede Bud op till Lundegaard, som wærett førige Bisperß *residence*, och Fru Mette Rosenkrandtz nu i boede¹⁾, ved min Thienere att lade giøre min *compliment*. A. Bille waar same Thijd udreist paa Jagt, men kom strax Bud effter ham ofwer Halß och Hoed; hand førde mig paa sin Stue, och som hans Moder laa syg och wed Sengen, der wj gich ned i Salen, bad jeg, hand wille

¹⁾ Jvfr. Weibull's Samlingar till Skånes Historia etc. 1870, S. 68.

først gaae ind till sin Moder, som syge Folch er iche altid belejligt, och see, om dett waar hinde belejligt. Hand gich ind och bad sin Syster, Mette Sophia Krabbe, wilde tage mod mig med ham. Jeg hafde kast mig i et Windwe ud till Hafwen och saa paa den, A. Bille kom ud, hans Syster stod i Døren och tog imod mig med saadan *obligeante* och artig Maaner, att jeg blef gandske bestyrtz och *confus* och motte bekiende wed mig self, att af alt dett, jeg hafde seett i Werden, hafde jeg endnu intett seett hindis Lijge, och dett waar kon enda dend første *abord*. Jeg kom ind i Stuen, s. Fru Mette Rosenkrantz reiste sig op i Sengen och tog mig i Faffn, kom siden till Bordß, och jeg motte ofwer alt jo meere och meere forundre mig ofwer den *extraordinaire esprit* och *civilité*, der fullte Jomfru Mette Sophia Krabbe i ald hindis *discours* och ald hindis *comportement*. Hundrede urolige Tancher fullte mig till Sengs. Om anden Dagen, Per Person, Alexander och Voldborgh kom op paa Gaarden, Mette Sophia, Mette Sophia, dett waar ald min Forundring. Om Afftenen, jeg kom ind i hindiß lille smuche

Cammer med hindiß Bror och Jomfru Helle Lyche¹⁾, jeg hafde alt mitt fornøden, da jeg dog nyß war kommen ind af Landet, och Forgyldningen waar enda intett slitt af S. Gertrud, att jeg kunde dog nogenlediß *fournere* till dend *agreable Conversation*; *agreable* maa jeg well sige, thi jeg *remarquerede* i ald Jomfru Mette Sophia Krabbeß *discours* den Gudß Frygt, den Dyd, dend *innocence*, dend *esprit* och Høflighed, att jeg i Sandhed motte høre dett an med Forundring. Hindis *Person* och *taille* syntis mig dend *alleravantagieuseste* af alle de, jeg hafde seett, hindis Maaneer att klæde sig paa saa rijg och saa well *choiseret*, att jeg hafde well intett tencht att fundett saadan noget i disse Lande. Axell Gyldenstern²⁾ kom der och som een

¹⁾ Vistnok Helle Margrete Lykke, Datter af Oberst Niels Lykke til Harsted, som i sit andet Ægteskab havde været gift med Margrete Vind Nielsdatter. Jvfr. om ham Vedel Simonsen: Saml. til Elvedgaards Historie I, 147 flg. Margrete Vinds Broder, Niels Vind til Grundet (f. 1615 † 1646), havde igen været gift med Fru Mette Rosenkrands. Helle Lykke ægtede Jens Clausen Dyre (se bl. a. Danske Herregaarde 8. Bd., Elvedgaard.

²⁾ Axel Gyldenstjerne til Svanholm og Karsholm († 1705), Søn af Erik Gyldenstjerne; jvfr. om ham Ljunggren's

Bejlere och *diverterede Compagniet*. Jeg fulte Jomfruen i Lunde Kirche, gaf hinde een Afften, da dett lugtede intett well, een liden Guldbalm-sombyse (!), hindis Moder sagde, hun motte noch tage den, ellerß hafde hun intett tagett den, och *passerede* der saa otte Dage, som jeg kand sige med Sandhed waar den *agreableste* och fornøjeligste Tijd af ald min Lifß Tijd. Jeg skulle till att reise bort, A. Bille fultis med, och tog Affskeed om Morgenen, da Jomfruen i sitt Kniplingß Nattsætt och dend røde Fløielß Natt Hue, thi hun hafde intett faaett Stunder att klæde sig anderlediß paa, och dette Sætt gaf hinde een usigelige Yndelighed, inde hoß sin Moder tog Affskeed med oß. Jeg wiste intett self, hwor dett waar fatt med mig. Jeg leete effter mig och kunde intett finde mig self nogenstedß meere; dend *Admiration* och *Estime* for denne lille Jomfrue och een *Passion* och Lengsell, som hafde indtagett mig, kand jeg intett betegne. Anderß Jensøn, da Fogett paa Swen-

strup, fullte oß ofwer Sundett, och som jeg i Hellsingør drach paa (!) Jomfrue Mette Sophia Krabbis Skaall, motte jeg gaae i een Krog for att dølge dett; jeg kunde iche holde mig for Graad, att jeg tenchte paa den dydige Siell och de mange onde och uwerdige Mennsker, hun wille blifve anfedted af.

42.

Der jeg kom hiem i mit *logemente* till M. Andersis, hafde jeg ingen Rolighed i mitt Sind, dend skaanske Reise wilde intett tillade dett. Jeg skref ofwer till Jomfruen eett *Compliments* Bref, fich eett meget høfligt Bref igien, som hun wijste sin Moder først alltijd alle sine Brefve. Jeg hafde lofvett baade Fruen och Jomfruen, jeg wille snart komme ofwer till Lund att besøge dem igien, och dett waar alt dett jeg *consolerede* mine urolige Tancher med saa lenge. Jomfruen, som waar kommen ned fra dett da *galante* och lefwende svenske Hof, hwor hun waar blant dem som een liden *Princesse*, och

som Friherinde Fittinghof¹⁾, der same Tijd med sin Mand waar oppe med den unge Dronning²⁾, mig siden har soeren till, waar Jomfru Mette Sophia Krabbe ærett och *considereret* der oppe ofwer alle andre for sin *modestie*, *retenue*, Dyd och *esprit*, foruden hun i alle *Assembleer* *pare-rede* lige med de allerfornemmeste af alle deris Frøkener, saa waar iche Under, hun lengtis i Lund, den øde och eenligste Sted. S. Fru Mette Rosenkrandtzt hafde alltijd haftt saadan een sær *Distinction* och Godhed for mig, som jeg kunde rørt hende nær paa, hafde alltijd foræret mig store Summer Penge, da jeg dog alldrig haftt Lejlighed att gjøre hindis Huus dend ringeste Thieniste, och før jeg kom ud af Landett, reiste meestendeell hver Aar ofwer att besøge hinde i Skaane heele Maaneder tillige, saa jeg gich mangen Gang och *speculered* paa, hwad jeg skulle dog finde paa att gjøre mod dend Frue

1) Eleonora Sehested, Datter af Oberst Henrik S. og gift med Overhofmester Friedrich v. Vittinghof, som 1680 var optaget i den danske Friherrestand.

2) Ulrika Eleonora, som 1680 blev formælet med Carl XI.

for alt dett gode, hun gjort mod mig uforskyldt. Reiste saa ofver fra Kiøbenhafn till Lund och Lundegaard och ankom d. 16. *Jan. Ao.* 1682 om Afftenen silde i ett sterch Sneefog och Stormwær, *passerede* der megett fornøjelige fem Uger i saa dydig och angenehme Omgengelse med Jomfru Mette Sophie, saa som hun waar dett frantzöske Sprogh megett megtig, hafde læst de skønneste Bøger, megett omgaaets de fornemmeste och *spirituelleste* Folch wed dett swenske Hof och self eett Gemytt fuld af *esprit* och *innocence*. Udj hindis lidet Cammer, som waar inden for dend Stue, hindis s. Moder laae i, och som Jomfru Helle Lyche waar alltijd hoß, *passerede* jeg heele Efftermiddagene, som dett kunde werett een Time, och naar jeg waar i dett lille Cammer, waar ligesom jeg kunde hafve udelugt ald Werdens Uroe och *malice* och hafde fundett *Epicteti* Lysthuus, hwor ald Uroe och *malice* stormede och brusede uden for och torde intett komme nermere, men ald Fornøjelse, Dyden och *innocence* waar inden for. Jeg erindrer mig i sær, naar wj legte

à propos med A. G.¹⁾, naar wj waar till Gest till den swenske *Secreterar* Krokens²⁾, till Bispens³⁾, Major Hertz, H. Oleß⁴⁾ Besøggelser, woris Kirchegang och de gode H. Sørensen⁵⁾ Prechener, woris *Promenader*, naar dett waar nogenledis gott Wær, till Keldby Mølle uden for Lund, som Slaget staaed, till Swenstrup, hwor Anderß Jenson bødett oß till Gest, till Geedingebroe, naar Hans Romell⁶⁾ waar der; naar wj legte Feerbold, holt Bøn om Afftenen: „Nu er der ingen i Werden till“⁷⁾; den lille

¹⁾ Axel Gyldenstjerne; jvfr. foran S. 106 Anm. 2.

²⁾ I Følge Weibull (Samlingar. 1870. S. 72) sandsynligvis Sekretæren ved Skaanes Landsting, Kråka.

³⁾ Peder Winstrups Efterfølger, Canutus Hahn.

⁴⁾ Maaske Oluf Larsen Hjersås, f. 1638 † 1688, første Komminister i Lund (Cawallin: Lunds Stifts Herdamme I, 246).

⁵⁾ Maaske Severin Torslow, f. 1652 † 1698, anden Komminister i Lund (Cawallin a. St).

⁶⁾ Landsdommer i Skaane Hans Ramel til Maltesholm, Viderup osv., f. 1641 † 1711.

⁷⁾ I Følge velvillig Meddelelse af Pastor C. J. Brandt er dette Begyndelsen af det sidste Vers i en Salme af Hans Christensen Sthen; jvfr. Udvalg af Hans Chr. Sthens Salmer og aandelige Rim. Ved C. J. Brandt. Kbh. 1888. S. 42. Verset lyder i sin Helhed saaledes

Haand i Døren, *bon soir, Monsieur!* Hosebondett och Tørklædett; der den lille waar saa syg paa Lojbenchen, den lille skonske Pog; naar hun slaaett sitt dejlige Haar ned; naar jeg tog saa Affskeed wed dend Frokost i den *Confusion* och *trouble*, att jeg wiste intett, hvad jeg gjorde self, och reiste saa till Kiøbenhafn igen d. 20. *Febr.* med Hiertens Lengsell.

43.

Dend tredie Reise kom jeg till Lundegaard d. 16. *Apr.* 1682, Skertorßdagafften, effter att An. Bille, hans Syster och Helle Lyche i eett Bref skrefwett, jeg skulle endelig komme ofwer till dem. *Passerede* dend dejlige Tijd j den dejlige Hawe, dett dejlige Lysthuuß, den dejlige Gang under de grønne Træer lige for Jomfruens Cammerwindwer; den dejlig Fuglesang, sær Bog-

„Nu er der ingen i Verden til, min Sorrig kan fordrive, foruden Gud, naar han saa vil, han kan mig Trøsten give. O Herre Jesu sød! hjælp mig af al Nød, du taalte for mig den bitre Død, thi lad mig salig blive!“

finchen; den dejlige Lugt, sær af Engelltorn¹⁾ och de hvide Siringer; saa mangan fornøjelig Time i *Bibliothecet* och Salen; der A. Bille *tractered* oß paa Hechebergh paa Taarnet, Nelß Jensøn²⁾ een anden Gang ofwer Porten; den Fodskammell; der wj waar i Gødeløf och Gennerupe Kirche sammen, till Nelß Jensønß Barsell paa Brødegaard³⁾; paa Swenstrup; den sørgelig Afskeed, der Jomfruen gich ad Hafwen, och Axell Gyldenstiern och Anderß Bille fullte mig ud paa Wejen. Min eeniste Trøst i min Frawærelse war Posten, naar jeg kunde skrifwe

¹⁾ D. e. vilde Roser.

²⁾ Niels Jensen var Fru Mette Rosenkrands's Godsinspektør. Det fortælles i Skånska Herregårdar (under Häckeberga), at da Fru Mette, som før omtalt, under Krigen rejste til Stockholm, nedgravede hun sine kostbareste Sager paa et Sted paa Hekkebjerg, som foruden hende kun Niels Jensen kendte. Siden kom der Ild i Gaarden, og det antoges, at Niels Jensen selv havde været Brandstifteren eller i det mindste benyttet Branden til at tilegne sig hine Sager, thi de kom ikke mere til Syne. Et Par Aar efter sit Bryllup laante Monrad 7000 Daler af Niels Jensen.

³⁾ Som Axel Gyldenstjerne 1680 havde købt af Anders Bille (Skånska Herregårdar, Tillæg Nr. 54).

och faa Brefve, som alle *passerede* under Helle Lychis *Convolut*. Jeg reiste bort d. 12. *Maj* och kom dend 4de Reise den 22. *Maj* ofwer igen. Den fornøjelige Dagß Hukommelse, der jeg lugt mig eene inde i Saxstrupe Kirche och fich Mad paa Kiergaarden. Jeg kand well sige, den Lundegaardß Tijd och Foraar waar min den dejligste och fornøjeligste Tijd af ald min Lifß Tijd; den dejlige Nillchenkrandtz; mit smuche Camer hwer Dag ofwersatt med ny Blomster; den deilige Hafwe och dend allerkieriste Omgengelse. Dett waar denne Reise, i hwor well her waar alle de *Obstacler*, derudj wære kunde, att jeg, som hafde understaaett mig att bede dend gode Gud lenge der om hemmelig, om dett waar iche mueligt, hand wille wære mig saa naadig och gifwe mig denne lille Jomfru Mette Sophia Krabbe, efftersom hand i sær for mig i alt hafde giort saa store Ting, for mig, som syntis, hand hafde self lagt dend Kierlighed i mit Hierte, att jeg uden att *reflectere* paa hindis *Extraction*, Stand, Middell, elskte intett andett end hendiß Persoen allene, att jeg gierne gifwet alt dett andett bort for att wære

kon, hwor hun waar. Endelig effter alle mine Ansøgninger och *Remonstrationer* blef hun well nogett beweget till att hafwe Wenskab for mig, effter dend *tendresse* och Reddelighed, hun fant hoß mig, men Gud self och Gud allene, som hun i alle sine Bønner och i hwem der ansøgte hende, hafde platt ud gifwett ald sin Willie i Hænde och wille self ingen Willie hafwe, uden hwor Gud wille wende hindis Sind och Willie hen till dett, som hand hafde walt ud for hinde, ja wor Gud self wente hindiß Hierte der hen, att wj blef forlofwett d. 9. *Jun. Ao.* 1682 i dett grønne Lysthuuß i den dejlige Lundegordß Hafwe, ofwerwærende Gud self och hans helige Engle, och ellerß ingen Mennisker uden Jomfru Helle Lyche, een Fredag Efftermiddag, som waar min Fastedag, Klocken mellem 3 och 4. Till Trolofwelsen sang alle smaa Fugle i Hawen waar, och Bogfinchen waar deriß Capelmester, och alle Blomsterne och Træerne *tracterede* oß med deris Lugt och *frais[h]eur*. Gud self lagde, som i første Paradis, Haanden paa och læste Wellsignelsen.

44.

Effteratt jeg dend 14. *Jun.* tagett een bekymmerlig Afskeed att reise till Kiøbenhafn, kom jeg d. 19. *Jul.* den femte Reise ofwer till Lund. A. Bille kom ofwer med sin unge Brud¹⁾ och Margrete Ullfeld²⁾, blef modtagen af min lille i hindiß Kniplingß Nattsætt; Cojette³⁾ som een Bejlere, der wj waar tillbordß sammen om Afftenen der i Salen; Maren Boltiß kom ofwer for Baron Rosk.⁴⁾; endelig *Pretendans* af swenske och danske i Mengden; men Gud wille nu raade dennegang, efftersom wj begge hafde bedett ham der om, och tog jeg saa bort till Kiøbenhafn med een Hiertenß Weemodighed

¹⁾ Anders Bille ægtede 1682 Beate Margrete Bjelke, Datter af Rigsadmiral Henrik Bjelke og Edel Ulfeldt. Hun var født 1662 og døde 1734 (se Danmarks Adels Aarbog 1887, S. 68).

²⁾ Niels Juels Hustru; jvfr. foran S. 75. Hun var Beate Bjelkes Søkendebarn.

³⁾ Vilhelm Julius Coyet, f. 1647, † 1709 som Friherre og Hofkantsler (se Sv. biograf. Lexikon).

⁴⁾ D. e. den bekendte Baron Oluf Rosenkrands til Egholm. en Broder til Fru Mette Rosenkrands.

och Lengsell. Begynte saa i Kiøbenhavn att slaae mig till andre Tancher end før, effteratt jeg tillforn hafde ladett mig føre ind i Adellstanden och *naturalisere*¹⁾, blef mig foreslagen Spanien och Polen till att were *Envoié*, blef *CanceliRaad*, aabenbarede Gehejme Raad Vibe²⁾ min *dessein* om mitt Gifftermaall, och hand taledede med Kongen her om, som bifalte dett och lofwede sin *Protection*; Gref Refwentlow³⁾ och Ober~~Secreterer~~ Luxtorf⁴⁾ gjorde mig och ald *assistance*.

1) Patentet paa Johan Monrads Adelskab er dateret 9. Juni 1682 (Afskrift, ved Bertouch, i Gehejme-Arkivet; jvfr. Lexicon over adel. Fam. II, 23) det vil sige: hans Forlovelsesdag. At han gjorde Paastand paa adelig Afstamning, sees af Patentets Ord, at hans „adelig Herkomst baade paa fæderne og møderne Side er af den Beskaffenhed, at vi [o: Kongen] dermed tilfreds ere“. Paa møderne Side (Bangernes) var dette Adelskab dog i hvert Fald ikke meget bevendt.

2) Mikkel Vibe til Freienfeld (f. 1627 † 1690). Han var dengang Guvernør for Kronprinsen og Assessor i Højesteret.

3) Den senere Storkantsler, Grev Konrad Reventlow.

4) Jvfr. foran S. 57.

45.

I *Octob.* Maanet føjede dend gode Gud det saa, att Fru Ane Rosenkrandtz, A. Bille och Beata Bielke skulle reise ofwer till Lund, som de meente for att besøge s. Frue Mette, mens i Grunden for att hente mig min lille Brud, och fulltis hun med hindis s. Moderß gode Samtyche med sin Broder och Moster her ofwer till Danmarc. Jomfru Helle Lyche førte uformercht een Haab swenske Penge med sig, ligesom hun uformercht waar ofwer hoß mig i Kiøbenhafn paa min lille Mette Sophieß Wegne i den store Regn, och ligesom dend gode Gud skichet mig wed Jenß Basse den Coffert ofwer med min lilleß Tøj i, uden att enten de paa den swenske eller danske Toldboe enten lod dend aabne eller spurte om, hwad der waar. Wj samlediß paa Løwitzmose, jeg gaf A. Bille allting tillkiende, som med sin Beata *approbered* allting och ynskett oß megen Lyche med de dyreeste Eeder och *Protestationer* af Wenskab, men blef for-

went wed Frue Lißbeth Billeß¹⁾ Ankomst, och reiste alle hemmelig om Natten fra oß till Brobygaard²⁾, hwor Jørgen Skeell waar med fleere; och som de saa forloed dette lille Gudß Barn och wille intett komme igien, wille Gud nu bruge dette Middell och wille, att jeg drog strax bort, och min lille Mette Sophia fullte siden effter, ankom till Nachebølle³⁾ d. 9. Nov. Ao. 1682 och same Dag om Efftermiddagen effter tre Slett i Ostruppe Kirche gich till Gudß Bord och der paa staaende Foed for Allteret blefwe wiede⁴⁾,

-
- 1) Formodentlig den Lisbeth Bille, som var gift med Jørgen Skeel til Broholm, der nævnes strax efter. Hun var Faster til Anders Bille til Løgismose.
 - 2) Ejedes af Niels Trolle, en Søn af Børge Trolle og Pernille Bille, hvilken sidste ogsaa var Faster til Anders Bille.
 - 3) Tilhørte halvt Mette Sophie Krabbe (efter Faderen, Niels Krabbe) og halvt hendes Halvsøster (jvfr. foran S. 55 Anm. 4) Lisbeth Krabbe, gift med Herluf Trolle til Snedinge.
 - 4) I Sjællandske Registre haves et Kongebrev af 21. Oktober 1682, hvorved det tillades, at „velædle og velbyrdige Johan Monrad, Vores Kancelli Raad og Envoyé extraordinaire og Jomfru Mette Sophia Krabbe maa hjemme i Huset sammenvies, af hvilken Præst og paa hvad Sted de det begærendes vorder“.

som mand tillforn ringt Klocherne och samlet Folchene; och dette waar woris Brøllopß Tijd paa Nachebølle, glem aldrig!

46.

Wj drog saa ofwer till Fyrendall¹⁾, och jeg for i Wejen till Kiøbenhafn, hwor wj holt Huus i Kiøbenhafn paa et Aar. Alle waar blefven wore Forføllgere, reiste ofwer for att afwende den s. Moderß Hierte fra denne sin Daatter; men hendiß fromme Hierte waar alt for bestandigt och elskte Mette Sophia ofwer alle sine Børn till sin Dødsdag, och som hun hafde gifwett hinde sitt fri Wall i hendiß Gifftermaall och wille intett meere hafwe dermed att bestille, siden dett hun hinde tillforn i Barn-dom[men] bort forlofwett²⁾, som ej gich an,

¹⁾ Ejedes af den før nævnte Friherre Diderik Fuiren, som var gift med Forfatterens Søkendebarn, Margrete Eilersen.

²⁾ Til Tage Thott til Eriksholm, Søn af Otte Thott til Næs. Han havde under Krigen med Sverig sluttet sig til de danske og tog siden Ophold i Danmark.

sagde hun altid, naar hindiß Mette Sophia waar fornøjett, saa waar dett noch, hworom hindiß kierlige Brefve till sin Daatter bær Widnisbyrd, och som hun begerte, wj wille komme ofwer till hinde, da hun fant sig swagere och swagere, effter som hun i nogle Aar holt Sengen och hwer Dag [laa?] ligesom med Døden i Henderne, och wj intett for stor Storm kunde komme ofwer for Malmø, rejste wj till Helsingør, och men wj laae der och børebløß, kom Nelß Jenson¹⁾ med de sørgelige Tidende, Gud hafde bortkalded hinde wed een salig och sagte Affskeed een Torßdag, d. 14. *Feb.* 1683, men wj laae i Helsingør och kunde intet komme ofwer. Der paa begynte den rette Forfølgelse, de swenske *confiscerede* alt wor Godß i Skaane som for eett Gifftermaall mod alle hindiß Wennerß Willie och mod Swerrigis Lag²⁾), hwilchett altsammen

¹⁾ Se foran S. 113 Anm. 2.

²⁾ Da Fru Mette døde, skal hendes Ejendomme have været saa behæftede, at flere maatte sælges, og kun Hekkebjerg, Toppeladegaard, Assertorp, Bjørnstrup og det halve af Svenstrup blev tilbage og gik i Arv til Datteren. (Jvfr. Skånska Herregårdar, under Häcke-

siden blev for Jønköpingß Hofrett bewijst twert imod. A. Bille, Oberste Gam och Kirsten Wind reiste ofwer och holt Skiffte paa Swenstrup.

berga, og Cronholm: Skånes polit. Hist. II, 238). Den svenske Regering, som overhovedet meget ugærne saa Ægteskaber sluttede mellem Skaaninger og deres gamle Landsmænd, mente, at visse Bestemmelser i Ridderskabets og Adelens Privilegier af 7. Maj 1622 og i Forordningen om ulovligt Giftermaal af 7. Marts 1665 (uden Tvivl især Bestemmelserne om: at adelige Jomfruer ikke maatte gifte sig uden Forældres eller Værgers Samtykke; at en adelig Jomfru, der giftede sig med en ufri Mand, skulde have forbrudt sit Gods og al fast Arv; at en ufri Mand, der lokkede en adelig Jomfru til Ægteskab, skulde forvises af Riget, og hvis han hemmelig bortførte hende, rettes med Sværd) fandt Anvendelse paa Monrads Giftermaal, og den lagde derfor Beslag paa Fru Mettes efterladte Godser; jvfr. Weibull's Saml. till Skånes Historia. 1870. S. 77. Monrad havde imidlertid, som han siger, faaet Løfte om Christian V.s Beskyttelse, og denne lod da ogsaa ved sin Afsending i Sverig, Christian Stockfleth, gøre Remonstrationer hos Carl XI. om Beslaglæggelsen, hvad der dog foreløbig ikke frugtede noget; jvfr. Fryxell's Handl. rör. Sverges Historia II, 217. Til Oplysning af Sagen lod Kongen fremdeles under 7. August 1683 udfærdige en Skrivelse til Jens Rosenkrands og Peder Luxdorph om, at de skulde forføje sig hen til Anders Bille og faa at vide, „om han skal ville fragaa bemeldte Ægteskab af

Erich Sehsted, Land *Commissarius* i Fyn, døde¹⁾,
och gaf Gud mig den Bestilling igien, hwor een
stor Deell af mine Fortalere motte siden falde

hannem at være samtykt, der det hannem paa hans Gaard udaf fornævnte Johan Monrath skal være bleven tilkendegivet“ (Fynske Tegnelser). Samme Dag udgik Brev til Herluf Trolle, Oberst Gamm og Anders Bille, at de ikke maatte indlade sig i særskilte Underhandlinger med de svenske, som kunde være til Skade for Monrads Arvekrav, og heller ikke mellem dem selv foretage noget vedrørende Skiftet uden hans Vidende (smstds). Da endelig Monrads Hustru var bleven stævnet til at give Møde for Hofretten i Jønkøping, lod Kongen under 5. Septbr. 1683 en ret mærkelig Skrivelse udfærdige til Monrad, hvori det bl. a. hedder, at da de svenske synes at ville fortsætte Processen, „og i saa Maade sætte baade de imellem os og denem oprettede Traktater samt al Ret og Billighed til Side“, saa „er Vores allernaad. Vilje og Befaling, at hverken du eller din Hustru selv . . . der i Retten maa komparere, ej heller ved nogen Fuldmægtig lade svare eller noget skriftligt paa Eders Vegne derimod indgive, eftersom vi ej vil være nogen fremmed Ret gestændig at kende og dømme paa, hvis i vore Riger og Lande passerer, langt mindre underkaste det, som vi selv engang med velberaad Hu i vore egne Riger og Lande sluttet, approberet og for godt befundet haver, nogen anden Under- eller Overdommeres Censur“ (smstds).

¹⁾ † 1683. Han var Søn af Kantsler Christian Thomesen Sehested og gift med Margrete Ramel.

till Beskemmelse, och flyttede saa till Fyn *Åo.* 1683 ¹⁾ om Michelßdag. D. 11. *Apr.* 1684, een Fredag, skichede Gud oß de gode Tidender, att hand hafde gifwet oß wor Godß igien fra de swenske, reiste saa till Skaane och ankom till Hechebergh d. 22. *Jun.* 1684. S. Hanßdag blef af Predichestolen i woriß Gennerup Kirche giort Gud Tachsiggelse for sin Naade mod oß, wore Fiender till Skamme. 9. *Jul.* stoed Fadder i Lunde Domkirche till Alexander och Woldborgß Barn, som de lod nefne effter mig, besøgte wor Lundegaardß Hafwe och Lysthuus, reiste siden till Swenstrup och Boleger. 10. *Aug.* waar saa syg i Kiøbenhafn, Gud gaf mig min Hellbred igien d. 29. *Aug.* Gud gaf mig megen Naade och Ære wed alle mine Forretninger och min Bestilling, wed alle *Commissioner* och Munstringer, alle før mine Fiender søgte Wenskab. *Åo.* 1686, d. 21. *Sept.*, stod Fadder med Jørgen Skell och Margrete Ulfeld till Erich Bille paa

¹⁾ Der har først været skrevet 1685. At Monrad i Begyndelsen boede i Odense, sees af Bircherods Dagbøger, ved Molbech, S. 227.

Løwitzmose, som siden kom till oß d. 9. *Jun.* 1688 paa Nachebølle¹⁾. *Åo.* 1686, d. 13. *Oct.*, blef min lille Mette Sophia nogett swag och war mellem den Søndag och Mandag 24. och 25. *Oct.* om Natten meget hart syg, men min Gud forbarmede sig ofwer mig och gaf mig hinde fra den Dag igien jo mere och mere med Hellbred²⁾. *Åo.* 1687, den 8. *Dec.*, blef jeg af

¹⁾ Erik Bille var Anders Billes og Beate Bjelkes Søn. I sit Testamente af 18. December 1708 (Afskrift i Gl. kgl. Saml. Nr. 3053, e, 4to) testamenterer Monrad alt hvad han efterlader sig til lige Deling mellem hans da afdøde Hustrus Brodersøn, den nævnte Erik Bille, og hendes Søsterdatter, Fru Karen Krabbe, Datter af den oftere foran nævnte Kirsten Vind (i hendes første Ægteskab) og gift med Generalmajor Jakob de Bruin. Hvis Erik Bille døde uden Livsarvinger, skulde hans Andel tilfalde Karen Krabbe. Om dem begge hedder det i Testamentet, at de „som vores egne Børn udi vores Hus er bleven holdt og opfødt“.

²⁾ Hun levede endnu længere Tid efter, men naar hun er død, vides ikke med Bestemthed. Dog synes det af Udtrykkene i det i forrige Anm. omtalte Testamente af 1708 at maatte sluttes, at hun er død ikke meget længe før dettes Oprettelse. Forinden sin Død havde i øvrigt hun og Manden oprettet gensidigt Testamente (endog to Gange, baade 1686 og 1700), som gik ud paa, at den efterlevende skulde have fri Raadighed over hele Efterladenskabet.

Hanß *Majestet* satt till Formynder for begge s. Corfitz Trolliß Sønner, som arfwede Friherinde Trolle, till den eldste kom hiern och tog sin Moder, forige Jomfru Birthe Rantzo, till sig paa Bratrollborgh¹⁾. Ao. 1688, 14 *Mart.*, skichede Gud mig Kongens Bref att være *EstatsRaad*. Ao. 1689, 26. *Jul.*, blef syg och af Gud hellbredet d. 9. *Aug.* D. 6. *Nov.* kom till Fordrag med Oberste Gam effter den lange Trette och *Commission*²⁾. D. 11. *Nov.* till Maren Holchis

¹⁾ Jfr. foran S. 47 Anm. 1. Ved Brev af 29. Marts 1690 (Fynske Tegnelser) fritoges Monrad igen for de ham paalagte „Kuratorbestillinger“ for „os elskel. Friderich Trolle, Friherre til Brahetrolleborg, og hans Broder“ [Niels], naar han først havde aflagt Regnskab for de tilforordnede Kommissarier. I Brevet til disse (smstds.) hedder det, at Frederik Trolle „nu skal have opnaaet sine myndige Aar“.

²⁾ I Sjællandske Tegnelser for 1688 havest flere Breve vedkommende den paagældende Kommission, der i 1687 var nedsat til at bilægge eller dømme i en Tvist mellem Oberst v. Gamm, Monrad og Anders Bille, angaaende en Kapital paa 3000 Rdr., som den sidste i Følge en Højesteretsdom skulde udbetale til Grev Otto Rantzau. Det var rimeligvis en Gæld fra Fru Mette Rosenkrands's Bo; jvfr. Højesterets Dombog 1685, II, 810 flg.

Bryllup paa Holchenhafn¹⁾, hwor Gud friede
oß af dend store Ildßfare. 14. *Nov.* fich Bref
om den store *Pretension*, de swenske giorde
paa oß for dett hallandske Godß, som dend
gode Gud saa underligen friide oß fra Aarett
effter frem for alle de andre baade i Swerig
och Skaane. *Ao.* 1690, der det stod paa, att
Fynß Land*Commissariat* med de andre skulle
reduceris, beholt Gud mig wed Bestillingen
malgré alle Uwennerß Anslag. 4 *Apr.* waar
wi paa Grundet att besøge Kirsten Wind, som
døde dereffter d. 7 *Oct.* D. 17. *Jun.* reiste till
Kiøbenhafn, d. 26. *Jun.* till Skaane. Waar der
med stor Fornøjelse till 1. *Aug.*, wj kom till
Selland. D. 19. *Nov.* 1690 blef woriß Godß i
Skaane *relaxeret*, och den store *Pretension* for
dett hallandske Godß effterlatt. *Ao.* 1691, d. 1.
Jan., blef jeg syg, d. 18. *Jan.* frisk, men noget
incommoderet med Hodwee den Sommer, som
i *Aug.*, jeg kom till Skaane, tog een *Feber* till

¹⁾ Formodentlig Datter af Knud Holk til Skovsgaard og
gift med Kaptejn Heinrich v. Schmettau (Benzon's
Stamtavler i Gehejme-Arkivet). Knud H. var Broder
til Friherre Ejler H. til Holkenhavn.

sig, siden dend Winter endtiß i een *Quartanfeber*, dog allting saa naadigt, att jeg hwer Dag gich oppe. D. 24. *Jan.* 1691 oplod jeg hemmelig min *LandCommissaire* Bestilling till Otto Person¹⁾ med stor *avantage*. D. 7. *Jun.*, Trefoldighedß Søndag, fich Bref om Ottiß Bestalling, som Gud saa underlig lod *expedere*. 24. *Jul.* *qviterede* jeg Fyn, reiste till Skaane i *Aug. Ao.* 1692, 3 *Feb.*, døde min Bror Jenß²⁾. D. 27. *Apr.* fich Kongenß *Qvitering* for alting³⁾.

¹⁾ I et Brev til Otto Pedersen, Landkommissarius i Fyn, af 18. August 1691 (Fynske Tegnelser) omtales det, at han skal være forlovet med Maren Bang, afgangne Borgmester Jens Eriksens Enke. Maaske var hun en Slægtning af Monrad, skönt jeg ikke har fundet hende i Hundrup's Stamtavle over Familien Bang.

²⁾ Jvfr. foran S. 14 Anm. 1. I Giessing's Jubel-Lærere III, 1, 224, siges, at han døde som Student.

³⁾ Naar Selvbiografien ender her, har det vel til Dels sin Grund i, at der med Forfatterens Overflytning til Skaane begynder et nyt Afsnit af hans Liv; men mere udvortes set maatte det allerede blive Følgen af, at Bogen, hvori Selvbiografien indførtes, var skrevet ud, saa at det, uagtet Forf. paa de sidste Blade har sammentrængt Skriften og udtrykt sig yderst kortfattet, ikke vilde have været ham muligt at føje det mindste til. Om hans senere Skæbne vides i øvrigt

ikke meget andet, end at han synes at have været i stadig Pengeforlegenhed og laante store Summer i sine Godser, af hvilke de fleste gik helt eller delvis tabt for ham (jvfr. Skånska Herregårdar, under Björns-torp og Häckeberga). I 1715 nævnes han dog endnu som Ejer af Hekkebjerg (Cronholm: Skånes polit. Historia II, 241), medens Grevinde Christina Piper (som tidligere var kommen i Besiddelse af en Del Fordringer paa ham) nævnes som Ejerinde af Assertorp og Toppeladegaard, og Grev Carl Piper som Ejer af Bjørnstrup. Ikke længe efter maa Monrad antages at være død. Hans Arving, Fru Karen Krabbe, synes under sig igen at have samlet de fleste af de skaanske Godser, som han havde ejet (jvfr. Barfod: Märkvärdigheter rör. Skånska Adeln S. 100), men mellem hendes Børn rejste der sig en heftig Strid om Arven, hvorefter bl. a. kan henvises til Barfod anf. St.; Skånska Herregårdar, 3. Bd. (under Häckeberga); Chr. Bruun: Fr. Rostgaards Liv og Levnet S. 350 Anm.

PERSONLISTE.

<p>Aagesen, Niels, Præst 64.
 Alphonso II. af Modena 91.
 Andersen, Søren, Præst, 101.</p> <p>Bang, Jens Nielsen, 6, 24,
 34. (Hans Døtre 6.) Ka-
 ren 33. Kirsten 23—25,
 33, 35—36. Maren 128.
 Margrete 6—9, 12—13,
 21—25, 27, 31—32, 34,
 36, 39—41, 61. Mette 6,
 33, 70—71. Niels Hansen
 34—35. Thomas 24, 33,
 36—37.</p> <p>Banner, Christian, 94. Niels
 94.</p> <p>Bardsker, Else, 24—25.
 Bartholin, Thomas, 42.
 Basse, Jens, 118.
 Beck, Lave, 32.
 Benzon, Niels, 57.</p> | <p>Bering, Vitus, 46.
 Bille, Anders, Rigsmarsk, 9.
 Anders, til Løgismose, 95—
 107, 112—13, 116, 118—
 19, 122—23, 125—26.
 Erik, til Løgismose, 69, 95.
 Erik, den yngre, 124—25.
 Lisbeth 119. Mette 55.
 Mogens 19. Pernille 119.
 Sivert 31—32.</p> <p>Bjelke, Beate Margrete, 116,
 118—19, 125. Henrik 116.</p> <p>Bolts, Maren, 116.
 Borck, Ole, 25—26, 29—30,
 32, 41, 61, 63.
 Brandt, Johannes, 19.
 Brochmand, Jesper, 22, 29—
 30.
 Bruin, Jakob de, 125. Hans
 Børn 129.
 Brun, Hans, 30—31.</p> |
|---|--|

- Brunchart, Johan, 52—53.
 Brunsen, Jørgen, 73.
 Burrhi 75—76.
 Byssing, Rasmus, 64.
 Belle, Maren, 19—20.
- Carl II. af England 98.
 Carl V., tysk Kejser, 84.
 Carl X. Gustav 48.
 Carl XI. 109, 122.
 Carl Emanuel II. af Savoien 91.
 Christensen, Lars, 31.
 Christian IV. 7.
 Christian V. 21—22, 71, 77,
 117, 122—23, 126, 128.
 Christina, Dronning, 89—90.
 Claudia Felicitas, Ærkehertuginde, 86.
 Clausen, Oluf, Præst, 32.
 Peder, Præst, 18.
 Clemens X., Pave, 89.
 Cosmo II. af Florents 86.
 Coyet, Vilhelm Julius, 116.
- Daa, Claus, 23. Dorthe 23—
 24. Hilleborg 55.
 Daniel, svensk Oberst, 8.
 Danielsen, Peder, se Gemsjø.
 Davidsdatter, Kathrine, 15.
 Drechsel, Jeremias, 85.
 Dyre, Jens Clausen, 106.
- Edinger, Nikolaj, 57—59.
 Eilersen, Jørgen, 22—23,
 25—26, 28, 30—33, 35—
 36, 42, 47, 77. (Hans
 Sønnen 22—23, 28, 33,
 36.) Margrete 46, 77, 120.
 Elysin, Gregers Pedersen, 33.
 Eriksen, Jens, Borgmester,
 128.
 Evald, Poul Jensen, 40.
- Ferdinand Carl, Ærkehertug,
 86.
 Fosses, Birthe, 19.
 Frederik III. 9, 44, 48—49,
 51, 71, 75—76.
 Frederik, Kronprins (IV.), 117.
 Frendesen, Niels, 12.
 Friis, Elisabeth, 20. Hans 62.
 Fuchs, Andreas, 54.
 Fuiren, Diderik, 46, 120.
 Friherreinde, se Margrete
 Eilersen.
- Gamm, Otto Friedrich v.,
 101, 122—23, 126.
 Gemsjø, Peder Danielsen, 70.
 Gersdorf, Jokum, 22, 60—61.
 Gertsen, Christen, 36.
 Giøe, Falk, 25, 37.
 Greve, Jakob Mikkelsen, 71.
 Griffenfeld 45, 51—52, 76,
 93—94.
 Grubbe, Jakob, 55. Knud
 55—56. Laurids 55—56.

- Guntzow, Anders Hansen, 6, 33—34, 70—71.
 Gustav Adolf 83.
 Gyldenstjerne, Axel, 106—7, 111, 113. Erik 106.
- Hahn, Canutus, 111.
 Hansen, Jesper, Borgmester i Ribe, 10—11. Jørgen, Renteskriver, 46.
 Hegelund, Peder, 14.
 Helsing, Albert Christoffer- sen, 56—57.
 Hertz, svensk Major, 111.
 Hjersås, Oluf Larsen, 111.
 Holk, Ejler, 127. Knud 127. Maren 126—27.
 d'Humières, Marskal, 96.
 Høg, Just, 89, 93, 99.
- Jakob II. af England 86, 91, 97.
 Jensdatter, Ellen, 34, 38.
 Jensen, Anders, Foged, 107—8, 111. Niels 113, 121.
 Johan Georg II., Kurfyrste af Sachsen, 83. Kurprins af Sachsen 82.
 Juel, Erik, 17. Jens, til Lindbjerg, 79. Niels 75, 116. Peder 79. Thomas 19.
 Jørgensdatter, Gertrud, 46.
 Jørgensen, Peder, 70.
- Kaas, (?), 55.
 Keller, Løjtnant, 56.
 Kircher, Athanasius, 92.
 Klingenberg, Poul, 93.
 Knudsen, Mads, se Leegaard.
 Krabbe, Birthe, 72. Gregers 13, 17, 23, 72. Karen 125, 129. Lisbeth 55, 119. Mette Sophie 78, 95, 102—3, 105—25, 127, Niels 55, 69, 119.
 Krag, Christian Frederik, 60, 63—65, 73. Niels 60, 63—68, 71—73, 76—94. Otte 60—61, 63—66, 69, 71—74, 78. Sophia Amalie 74—75.
 Kraglund, Peder Jensen, 39. Hans Børn 39.
 Kråka, Svensk Sekretær, 111.
 Kølenbrunn, Hans Nielsen, 25, 34.
- Lachman, Fransk Sprog- mester, 72.
 Lange, Elsebe, 20—21. Gunde 50. Kjeld 49—50. Peder 13, 17, 20. Wibeke 20—21.
 Lauridsen, Peder, se Naskov.
 Leegaard, Mads Knudsen, 72.
 Lehn, Johan, 55, 59.

- Lemvig, Gregers Christiansen, 26, 29, 42.
 Leopold I., tysk Kejser, 83, 86.
 Le Prieur, Paul, 71.
 Lindegaard, Knud, 32.
 Lindenov, Sophie, 45.
 Lorentz (von Adlershelm?), Borgmester i Leipzig, 83.
 Ludvig XIV. 92.
 Luxdorph, Bolle, 57, 117. Peder 122.
 Lykke, Helle Margrete, 106, 110, 112, 114—15, 118. Niels 106.
 Mandixen, Hans, 32.
 Maria, engelsk Prinsesse, 97.
 Maria Beatrix Eleonora, Prinsesse af Modena, 91.
 Meiercrone, Henning, 92, 94—95, 99—100.
 Meiners, brandenburgsk Af-sending i Paris, 99.
 Monrad, Anna, 14, 61, 94. Christian 14. David 18. Ditlev Johansen 34. Dorthe 18. Erik 4, 6—13, 15, 17—24, 26—27, 39, 61. (Hans Børn 7, 14, 21, 24). Frederik 14. Ingeborg 35. Jens 14, 128. Johannes 4. Kathrine 40.
 Mortaigne, svensk Oberst-løjtnant, 8.
 Motzfeld, Eva, 51. Marie 51—52.
 Naskov (Nakskov), Peder Lauridsen, 70. Søren Andersen 101.
 Nielsen, Claus, Præst, 30. Hans, se Kølenbrunn. Peder 73.
 Nold, Christen, 64, 71.
 Olufsen, Karsten, Raadmand i Ribe, 39.
 Oxbøl, Claus, 15.
 Parsberg, Christoffer, 50.
 Pedersen, Anders, se Riber. Claus, Præst, 30. Ib, Slots-skriver, 32. Mads, Tysk-ølvrager, 58. Otto, Land-kommisær, 128.
 Persøn, Per, i Lund, 104—5.
 Philip, Hans, 58.
 Pilloy, Daniel, 93, 99—100.
 Piper, Carl, Greve, 129. Christine, Grevinde, 129.
 Pomponne, fransk Minister, 99.
 Pouch, Johan, 15. Hans Søn 15.
 Povlsdatter, Karen, 56.

- Ramel, Hans, 111. Margrete 123.
- Rantzau, Birthe, 44—47, 75, 126. Christian 13. Ditlev 13. Frants 100. Frederik, til Asdal, 44—45, 75. Frederik Frandsen 100. Henrik 45. Jørgen 99—100. Otto 75, 77, 92, 126.
- Reedtz, Jørgen, 100. Hans Døtre 100.
- Reventlow, Konrad, 117.
- Rhumann, Hans, 61, 94.
- Riber, Anders Pedersen, 12, 18.
- Rosenkrands, Anne, 65, 68—69, 73, 118. Dorthe 52—53. Erik 62. Holger, den lærde, 52. Holger, til Glimminge, 65, 69. Jakob 70. Jens 55, 122. Jørgen 37, 55. Margrete 70. Mette 33, 55, 69—70, 72, 78, 95, 101—102, 104—10, 113, 116, 118, 120—22, 126. Ove 55.
- Scavenius, Laurids Mortensen, 37.
- Schiønning, Christian, 92—93.
- Schmettau, Heinrich v., 127.
- Schrøder, Gert, 51—52. Herman 51—52.
- Sehested, Christen Thomesen, 17, 64, 123. Eleonora 109. Erik 123. Henrik 109.
- Skeel, Birthe, 50, 52. Christen, til Sostrup, 95. Ide 45. Jørgen Christensen 95. Jørgen, til Broholm, 119, 124. Otte, til Hammelse, 45.
- Sprängler, Anna Maria, 82.
- Stensen, Niels, 42.
- Sthen, Hans Christensen, 111—12.
- Stockfleth, Christian, 122.
- Strattmann, Theodor Albrecht v., 93.
- Størch, Anders, 14. Johan Pedersen, 14.
- Sørensen, Ancher, Præst, 19. Hans, Købmand, 12—13, 22. Poul, se Weile.
- Thott, Knud, 52. Otte 52, 120. Tage 120.
- Torslow, Severin, 111.
- Trolle, Birthe, 47, 126. Børge 119. Frederik 47, 126. Herluf 55, 119, 123. Korfits 44, 47, 126. Mette 100. Niels, Admiral, 55, 100. Niels Korfitsen 47, 126. Niels Børgesen 119.

Ulfeldt, Christian, 89. Christoffer 70, 74—75. Edel 116. Knud Christoffersen 70. Korfits 44, 89. (Hans Sønner 89.) Margrete 75, 116, 124.	Weile, Poul Sørensen, 35.
Ulrika Eleonora. Dronning, 109.	Vesterborg, Jens Hansen, 52—54.
Urne, Jomfru, 45.	Vibe, Johan, 54. Mikkel 117. Peder 54.
Wallenstein 83.	Vilhelm III. af Oranien 97.
Vedel, Anders Sørensen, 16. Søren Andersen 16.	Vind, Kirsten, 33, 101, 122, 125, 127. Margrete 106. Niels 33, 69, 101, 106.
	Winstrup, Peder, 111.
	Vittinghof, Friedrich v., 109.
	Wolf, Mads Jakobsen, 71.
-

